

**Lietuvos
makroekonomikos
apžvalga**

Nr. 60
2015 m. rugsėjis

Apie SEB banką

Pirmaujančios Šiaurės šalių finansinių paslaugų grupės SEB narys SEB bankas yra didžiausias komercinis bankas Lietuvoje. Būdamas ilgalaikių ryšių su klientais bankas, Švedijoje ir Baltijos šalyse privačius ir verslo klientus bei finansų įstaigas SEB konsultuoja finansų klausimais ir teikia jiems universalias finansines paslaugas. SEB grupės bankų Danijoje, Suomijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje pagrindinės veiklos sritys yra verslo ir investicinės bankininkystės paslaugos verslo klientams ir institucijoms.

AB SEB banko grupę Lietuvoje sudaro AB SEB bankas ir dvi bendrovės: *SEB investicijų valdymas* ir *SEB Venture Capital*. Taip pat Lietuvoje veikia tarptautinei SEB grupei priklausančios bendrovės *SEB gyvybės draudimas*, *Litectus*, *Skandinaviska Enskilda Banken AB* Vilniaus filialas.

SEB bankas skiria daug dėmesio Lietuvos ekonominių ir finansinių procesų analizei, siekdamas būti naudingas patarėjas savo klientams ir šalies visuomenei. SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalga“ rengiama nuo 2000-ųjų metų ir publikuojama keturis kartus per metus. Leidinyje nagrinėjama Lietuvos ūkio ir jo sektorių padėtis, pateikiama raidos prognozė, apžvelgiama politinė situacija.

Turinys

Politikos aktualijos	5
Makroekonomikos būklė ir prognozės	7
Europos centrinio banko kiekybinis skatinimas ir finansinė disciplina	24
Svetur išplaukiantys rekordininkai grūdai	27
Nuosavas automobilis lietuviui – prabanga ar brangi būtinybė?	31
Priedas	36

SEB banko apžvalga parengta remiantis duomenimis iki 2015 m. rugsėjo 21 d.

Autoriai:

Soc. m. dr. Gitanas Nausėda
SEB banko prezidento patarėjas

Tel. (8~5) 268 2517
El. p.: gitanas.nauseda@seb.lt

Tadas Povilauskas
Vyriausiasis ekonomistas

Tel. (8~5) 268 2521
El. p. tadas.povilauskas@seb.lt

Soc. m. dr. Julita Varanauskienė
Šeimos finansų ekspertė

Tel. (8~5) 268 2518
El. p. julita.varanauskiene@seb.lt

SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalgoje“ pateikti duomenys yra paimti iš išorinių šaltinių, tokių kaip Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Finansų ministerija, Lietuvos bankas, Lietuvos darbo birža, Lietuvos bankų asociacija, tarptautinės organizacijos ir užsienio šalių statistikos institucijos, duomenų bazės *Macrobond*, naujienų agentūros BNS, *Bloomberg*, *Reuters*, leidiniai *Lietuvos rytas*, *Verslo žinios*, *The Economist* ir kiti. SEB bankas neprisiima jokios atsakomybės dėl išorinių šaltinių informacijos tikslumo, tikrumo ir išbaigtumo. Kiekviena nuomonė, teiginiai ir prognozės, pateiktos šioje apžvalgoje, yra tik SEB banko ir gali būti keičiamos be papildomo įspėjimo. Šis dokumentas ar atskira jo dalis nėra kvietimas ar pasiūlymas pirkti ar parduoti vertybinius popierius ar kitas investicines priemones ir negali būti jokio investicinio sprendimo ir (arba) vėliau sudaryto sandorio pagrindas ar dalis; taip pat SEB bankas nėra atsakingas už sprendimus, priimtus remiantis šioje apžvalgoje pateikta nuomone, teiginiais ir prognozėmis. Leidinyje pateiktos mintys gali skirtis nuo oficialios SEB banko pozicijos.

Politikos aktualijos

Partijos pamažu rikiuojasi kitų metų rudenį įvyksiantiems Seimo rinkimams. Vargu ar per likusius iki rinkimų keliolika mėnesių šalyje atsiras nauja politinė jėga, gebanti mesti iššūkį tradicinėms partijoms. Per pastaruosius keletą rinkimų tokių į protesto rinkėjus orientuotų partijų vis atsirasdavo, tačiau jos nepasižymėjo dideliu tvarumu ir ilgaiui savo įtaką prarasdavo ir net visiškai išnykdavo. Naujausių sociologinių apklausų duomenys rodo, kad pagrindinių partijų jėgų pusiausvyra kinta, ir tai pranašauja įdomių rinkimų intrigą.

Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) vis dar mėgaujasi pakankamai stipriu gyventojų palaikymu. Nors valdančioji koalicija dažniau reaguoja nei inicijuoja, nemažai daliai rinkėjų tai patinka. Ne vienas tautietis pavargo nuo globalinės finansų krizės metais taikyto diržų veržimosi, todėl norėtų tiesiog ramiai pagyventi be ypatingų naujovių ir iššūkių. Tokiam gyvenimui sudaro palankias prielaidas ir ramaus ekonomikos augimo laikotarpis, prasidėjęs 2011 m. ir tebesitęsiantis iki šiol.

Tipiška, kad viena iš revoliucingiausių naujovių – vadinamasis socialinis modelis, Vyriausybės pasiūlytas svarstyti Seimui, klimpsta į smėlį, o jo įgyvendinimo dar šią politinę kadenciją perspektyva tampa miglota. Sunkoka įsivaizduoti, kad patrauklios priešrinkiminės retorikos ieškančios politikai imtųsi atvirai konfrontuoti su profsąjungomis ir kitomis įtakingomis interesų grupėmis, besipriešinančiomis darbo santykių liberalizavimui. Kitas nepopuliarus žingsnis – PVM lengvatos centralizuotam šildymui atsisakymas – sušmėžavo viešojoje diskusijoje porą kartų, tačiau buvo atidėtas iki „geresnių laikų“.

Kita vertus, minimali mėnesio alga nuo 2013 m. pradžios iki dabar buvo padidinta nuo 246 eurų iki 325 eurų, t.y. beveik trečdaliu. Galimas dalykas, kad MMA dar kartą bus pakelta iki 350 eurų 2016 m. sausio 1 d. Ne kartą atkreipėme dėmesį į tai, kad MMA ir senatvės pensijos padidinimas yra kur kas populiariesnis antroje kadencijos pusėje, nors šis dėsniumas būdingas ir dešiniuosiems, ir kairiesiems vyriausybėms.

Tiesa, MMA didinimas yra ne tiek LSDP, kiek Darbo partijos „arkliukas“. Dar nepamiršome jų pažado pakelti MMA iki 1509 Lt, t.y. 440 eurų. Net jeigu MMA ūgtelės iki 350 eurų, iki pažado įgyvendinimo pristigs nei daug, nei mažai – beveik 100 eurų.

Apskritai, viena iš įdomesnių artėjančių parlamento rinkimų intrigų – Darbo partijos pasirodymas. Rinkimų rezultatas bus savotiškas lakmuso popierėlis, parodysiantis, ar naujo, populiariesnio visuomenėje partijos lyderio V. Mazuronio išrinkimo pakanka gyventojų pasitikėjimui sugrąžinti, ar partijos ir rinkėjų flirtas vis dėlto baigtas. Pats V. Mazuronis spinduliuoja optimizmu, teigdamas, kad jo partija laimės Seimo rinkimus, tačiau toks yra jo darbas...

Lietuvos liberalų sąjūdis, nustebinęs stipriu pasirodymu merų ir savivaldybių tarybų rinkimuose, įgijo daugiau svertų savo politiniam svoriui didinti. Viena vertus, R. Šimašiu atitekusi Vilniaus mero kėdė leidžia liberalams būti kur kas labiau matomiems, kita vertus, nesėkmingos mero ir sostinės valdančiosios koalicijos veiklos atveju politinis bumerangas negailestingai kirstų kitu galu. Kol kas ankstoka daryti apibendrinimus, tačiau R. Šimašius laikosi jam būdingos

Nors valdančioji koalicija dažniau reaguoja nei inicijuoja, nemažai daliai rinkėjų tai patinka.

MMA ir senatvės pensijos didinimas yra kur kas populiariesnis antroje kadencijos pusėje.

Lietuvos liberalų sąjūdis auga ne tik intensyviau, bet ir ekstensyviau būdu, rinkdamas pakeleivius iš giminingų partijų.

TS-LKD galėtų imtis misijos populiarinti Lietuvos visuomenėje krikščioniškąją socialinę doktriną, kurią ginti jai pritiktų „pagal antpečius“.

aktyvios komunikacijos strategijos, aiškindamas savo sprendimų motyvus pats, o ne slėpdamasis už komandos narių nugaros.

LLS auga ne tik intensyviau, bet ir ekstensyviau būdu, rinkdamas pakeleivius iš giminingų partijų, pavyzdžiui, A. Zuoko vadovaujamos Lietuvos laisvės sąjungos. Nors abiejų partijų santrumpa yra identiška, rinkėjai jas aiškiai atskiria pagal lyderius. A. Zuokas mėgina sustabdyti išcentrines partiją ardančias jėgas savo pareiškimais apie kandidatavimą 2019 m. Lietuvos prezidento rinkimuose, tačiau jie dar gana toli, tuo tarpu rinkėjai laukia konstruktyvių pasiūlymų tolesnės šalies raidos klausimais čia ir dabar.

Lietuvos liberalų sąjūdžio reitingų kilimas yra būtina prielaida formuoti dešiniąją Vyriausybę po 2016 m. Seimo rinkimų. Tiesa, liberalams būtinas partneris – Tėvynės Sąjunga- Lietuvos krikščionys demokratai, kuris pats nepalaidojo ambicijų būti valdančiosios koalicijos formavimo ašimi. Partija neseniai išsirinko naują lyderį – europarlamentarą G. Landsbergį, kuris mėgina aiškiau apibrėžti TS-LKD tapatybę ir bent šiek tiek nutolti nuo to jvaizdžio, kurį jai primetė arba ji iš dalies prisiėmė pati – griežto taupymo ir finansinės konsolidacijos partija. Šį persiorientavimą būtų buvę beveik neįmanoma atlikti perrinkus partijos vadovu A. Kubilių, tuo tarpu naujas lyderis turi tokių galimybių. Kita vertus, laiko konservatoriams lieka ne tiek daug.

TS-LKD galėtų imtis misijos populiarinti Lietuvos visuomenėje krikščioniškąją socialinę doktriną, kurią ginti jai pritiktų „pagal antpečius“ ir kuriai atstovauti daugiau tiesiog nėra kam. Pirmiausia būtų galima išryškinti krikščioniškojo ir socialdemokratinio ekonominio mokymo skirtumus, kurie paprastai rinkėjams yra nežinomi. Visiškai įmanoma, kad socialinio jautrumo aspektas taptų skiriamuoju konservatorių ir liberalų bruožu. Dabar ne vienam rinkėjui šios partijos ideologiškai atrodo panašios kaip seserys dvynės ir skiriasi tik konkrečiomis asmenybėmis.

Susidaro įspūdis, kad TS-LKD jaunimas dar nenusistatė savo santykio su minėta socialine doktrina, tuo tarpu krikščioniškasis partijos sparnas pernelyg ilgai tylėjo šiuo klausimu, kad dabar staigiai ir netikėtai prabilėtų.

Dar vienas įdomus aspektas – gali atsitikti taip, kad 2016 m. Seimo rinkimai bus pirmieji po ilgos pertraukos be protesto partijų, kurios buvo įprastas parlamento atributas pastarąsias dvi kadencijas. Žinoma, naujokų dar gali atsirasti prieš pat rinkimus, tačiau jų galimybės peržengti 5 proc. rinkimų barjerą dėl pernelyg menko įdirbio ir didėjančio rinkėjų sąmoningumo atrodo menkos.

Makroekonomikos būklė ir prognozės

Lietuvos ekonomikos plėtros tempas pastebimai smuktelėjo, palyginti su 2014 metais. Pagrindinė to priežastis – eksporto nuosmukis, kurio nepavyko visiškai kompensuoti didesne vidaus paklausa. Lygiagrečiai vyko esminiai eksporto struktūros pokyčiai pagal šalis ir pagal prekes, lemsiantys šalies verslo trajektoriją vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu. Nors pastaruosius keletą metų investicijos didėjo, jos ir šiandien tebėra mažesnės nei prieškriziniais 2008 metais. Reikia pripažinti, kad Rusijos ir Ukrainos konfliktas bei su tuo susijęs geopolitinis neapibrėžtumas turėjo didesnės neigiamos įtakos Baltijos šalių verslo investicijoms nei vartotojų elgesiui. Ateityje padėtį turėtų pagerinti įsibėgėjantis 2014–2020 m. Europos Sąjungos finansinės paramos programos įgyvendinimas.

Išankstinio Statistikos departamento vertinimo duomenimis, antrąjį šių metų ketvirtį BVP palyginamosiomis kainomis buvo 1,4 proc. didesnis nei prieš metus. Rezultatas nėra įkvepiantis, tai yra žingsnis atgal, palyginti su pirmojo ketvirčio tendencijomis, kuomet buvo užfiksuota 1,6 proc. plėtra.

Pirmąjį 2015 m. pusmetį šalies verslas vis dar „virškino“ Rusijos sankcijų ir kritusios šios šalies perkamosios galios pasekmes mūsų eksporto apimčiai. Šių metų sausio–liepos mėn., palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu, eksportas sumažėjo 4,1 proc., importas išaugo 1,5 proc. Tuo tarpu apdirbamosios pramonės, kurios 2/3 yra orientuota į eksportą, produkcija 2015 m. sausio–rugpjūčio mėn. buvo 6,4 proc. didesnė nei prieš metus. Šis neatitikimas yra paradoksalus tik iš pirmo žvilgsnio, kadangi reikia atsižvelgti į tai, jog eksporto rodiklis pateiktas galiojusiomis, o pramonės gamyba – palyginamosiomis kainomis. BVP pokyčius mes taip pat vertiname palyginamosiomis kainomis.

Įpusėjęs trečiajam ketvirčiui sprogo Kinijos akcijų kursų burbulas, gerokai supurtydamas ir kitų šalių finansų rinkas. Ypač skaudžiai nukentėjo kylančių rinkų šalių akcijų ir valiutų rinkos. Visgi manome, kad Kinijos finansų sistemos destabilizaciją lėmė daugiausia vidinės priežastys. Žinoma, kitos šalys neturi imuniteto užkrato efektui, tačiau neigiamas Kinijos poveikis globalinei ekonomikai bus ne toks dramatiškas, kaip buvo galvojama akcijų krizei tik pratrūkus.

Įvedus eurą vidaus rinka gana greitai stojo į normalias vėžes ir net pagyvėjo. Kadangi pavyko gana sklandžiai įdiegti naująją valiutą, žmonės grįžo prie kasdienių įpročių ir vartojimo poreikių tenkinimo. Kai kurių produktų ir ypač paslaugų kainos apčiuopiamai ūgtelėjo, beje, ne tik dėl objektyvių priežasčių, bet ir dėl euro įvedimo, tačiau restoranų ir kavinių, kirpimo ir kitų paslaugų lyginamasis svoris vidutinio statistinio lietuvio krepšelyje buvo palyginti nereikšmingas. Be to, kai kurių svarbių vartojimo prekių (pvz., degalų) kainos per metus sumažėjo.

Tiesa, to pakako kilti nesusipratimams tarp Statistikos departamento ir gyventojų. Eiliniams vartotojams yra būdinga numoti ranką į vartotojų kainų indekso apskaičiavimo metodologijos subtilybes – jų matoma konkrečių prekių kainų infliacija tiesiog mechaniškai perkeliama visam vartojimo prekių krepšeliui. Antai 2015 m. birželio mėn. net 93 proc. apklaustųjų manė, kad kainos yra aukštesnės, palyginti su buvusiomis prieš metus. Tiesa, pesimistų dalis buvo beveik tokia pati ir 2014 m. birželio mėn. – 92 proc.

Pirmąjį 2015 m. pusmetį šalies verslas vis dar „virškino“ Rusijos sankcijų ir kritusios šios šalies perkamosios galios pasekmes mūsų eksportui.

Pavykus gana sklandžiai įdiegti naująją valiutą, žmonės grįžo prie kasdienių įpročių ir vartojimo poreikių tenkinimo.

Kad ir kaip būtų, subjektyviai suvokiama infliacija nenumalšino gyventojų vartojimo apetito, kuris buvo viena iš priežasčių, leidusių atskiriems pardavėjams pasinaudoti euro įvedimu kainoms pakelti. Išvertus į buitinę kalbą, jeigu yra sutinkančių mokėti aukštesnę kainą, tuomet ji veikiausiai ir bus padidinta.

Savo ruožtu pirmąjį pusmetį visiškai neblogi buvo bendrieji transporto sektoriaus veiklos rodikliai. Kilimo vektorių išsaugojo ir statybų verslas, kuris pastaruoju metu buvo viena iš sparčiausiai augančių ūkinės veiklos sričių. Pavyzdžiui, sostinėje birželį parduota daugiausia butų per 13 pastarųjų mėnesių, o naujos statybos butų pardavimas pirmąjį pusmetį beveik neatsiliko nuo rekordinių praėjusių metų rezultatų. Visgi tai gali būti laikinas šuolis, kai kuriems gyventojams siekiant pasiskolinti, kol neįsigaliojo griežtesni Lietuvos banko būsto kreditavimo standartai. Negalima nuneigti ir kitų motyvų – noro saugiai investuoti laisvus pinigus, atlyginimų kilimo, nedarbo lygio mažėjimo ir kitų veiksnių.

Pramonės produkcija palyginamosiomis kainomis 2015 m. liepos mėn., palyginti su birželio mėn., sumažėjo 0,2 proc., tačiau pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką – ūgtelėjo 0,6 proc. Per mėnesį labiausiai padidėjo odos ir odos dirbinių gamybos (18,1 proc.), drabužių siuvimo (11,8 proc.), elektros įrangos gamybos (7,3 proc.), popieriaus ir popieriaus gaminių (6,5 proc.) produkcija. Atvirkščiai, daugiausia smuktelėjo kitų transporto priemonių ir įrangos gamybos (53,8 proc.), pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamybos (40,3 proc.), variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamybos (31,2 proc.), mašinų ir įrangos remonto bei įrengimo (25,6 proc.), tekstilės gaminių gamybos (14,1 proc.) produkcija.

Siekiant nustatyti sektoriaus raidos tendencijas, labiau naudotinas metinio pramonės gamybos pokyčio rodiklis. 2015 m. sausio–liepos mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, pramonės produkcija palyginamosiomis kainomis išaugo 4,5 proc., pašalinus darbo dienų įtaką – 4,0 proc., apdirbamosios gamybos produkcija padidėjo 5,4 proc., pašalinus darbo dienų įtaką – 4,9 proc.

Beje, apdirbamosios gamybos apimtis, neįskaitant *Orlen Lietuva* gaminamų rafinuotų naftos produktų, ūgtelėjo mažiau – atitinkamai 2,9 proc. ir 3,0 proc. Taigi ilgokai ties praraja balansavusi Mažeikių įmonė jau turi teigiamos įtakos bendrajam sektoriaus gamybos rodikliui. Tai lėmė pastarąjį pusmetį iš esmės pakilusį naftos perdirbimo maržą, kuri leido bendrovei geriau panaudoti savo gamybos pajėgumą ir vėl dirbti pelningai.

Mėsos perdirbėjai pagaliau sulaukė leidimo į JAV rinką išvežti mėsos gaminius.

Mėsos perdirbėjai pagaliau sulaukė leidimo į JAV rinką išvežti mėsos gaminius. Šio sprendimo laukta jau gana ilgai, todėl jis neužklupo mėsinių nepasirengusių. Šiuo metu mėsos perdirbimo įmonės su JAV partneriais derina ne žalios mėsos, o pagamintos produkcijos eksporto detales. Tikimasi į šią rinką eksportuoti vytintas, rūkytas dešras, įvairius mėsos užkandžius. JAV mėsos vartojimo tradicijos skiriasi nuo Europos, tačiau tai nereiškia, kad lietuviški gaminiai neužims tam tikros nišos, juolab kad ten jau aktyviai veikia kai kurių ES šalių konkurentai.

Iki konteinerių į JAV plukdymo beliko sutvarkyti keletą formalumų. Su Lietuvos maisto ir veterinarijos tarnyba eksportuotojai turės suderinti maisto žymėjimo klausimus, o JAV – patvirtinti sertifikatus. Tiems, kurie eksportuoti pasirengę, šios procedūros užtruks ne ilgiau kaip keletą mėnesių. Kai kurie potencialūs eksportuotojai dalyvauja projektuose ES paramai gauti, kuriuose numatytas dalyvavimo parodose JAV, susitikimų su klientais, produktų degustacijų ir pristatymų finansavimas.

Kasybos ir karjerų eksploatavimo sektorius patiria nuosmukį. Nors Vyriausybė neatsisakė planų išžvalgyti, kiek Lietuvos žemė turtinga skalūnų dujų ir naftos išteklių, Europoje požiūris į skalūnų verslo plėtrą tapo nuosaikesnis, o ir rimtų potencialių investuotojų horizonte nematyti. Kitų išteklių gavyba nedžiuginė – 2015 m. sausio–liepos mėn., palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu, kasybos ir karjerų eksploatavimo produkcija palyginamosiomis kainomis smuktelėjo 15,4 proc., pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką – 14,3 proc.

Energetikos sektoriaus situacija iš esmės priklauso nuo struktūrinių reformų, kurios įvyko pastaruosiu metu (Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų terminalo atidarymas) arba kurios bus įgyvendintos artimiausioje ateityje (elektros jungtys su Švedija ir Lenkija). Elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo produkcija palyginamosiomis kainomis 2015 m. sausio–liepos mėn. buvo 1,9 proc., atsižvelgus į darbo dienų skaičiaus įtaką – 2,0 proc. mažesnė nei prieš metus.

Vyriausybė pritarė Finansų ministerijos pateiktoms Akcizų įstatymo pataisoms, numatančioms nuo 2016 m. sausio 1 d. akcizais apmokestinti gamtines dujas, naudojamas kaip šildymui skirtas kuras, ir teiks jas Seimui. Siūloma, kad ne verslo reikmėms šildymui skirtų gamtinių dujų akcizo tarifas būtų 1,08 euro už 1 MWh. Dėl to dujų kaina galėtų didėti 0,01 euro už 1 kubinį metrą. Dėl šios priežasties, pavyzdžiui, senos statybos nerenovuoto 60 kv. m buto šildymas (šildantis centralizuotai) pabrangtų vidutiniškai iki 0,73 euro per mėnesį. Verslo reikmėms šildymui skirtų gamtinių dujų siūlomas akcizo tarifas – 0,54 euro už 1 MWh. Šiems vartotojams dujų kaina didėtų maždaug 0,005 euro už kubinį metrą.

Be to, siūloma nustatyti, kad šiuo akcizu būtų neapmokestinamos gamtinės dujos, tiekiamos buitiniams vartotojams, paramos gavėjo statusą turintiems asmenims, naudojamos kaip vietinio reguliaraus susisiekimo autobusų variklių degalai, tiekiamos į kitą valstybę narę ar vartojamos gaminti kombinuotai šilumos ir elektros energijai. Šildymui skirtų gamtinių dujų apmokestinimas akcizais inicijuojamas, atsižvelgiant į 2003 m. spalio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyvos nuostatas, pagal kurias šalys narės akcizais privalo apmokestinti ne tik gamtines dujas, vartojamas kaip variklių degalai, bet ir naudojamas kaip šildymui skirtas kuras.

Biokuro gamybos įmonės skundžiasi nebegalinčios planuoti savo pajamų ir veiklos – pastarąjį pusmetį šilumos gamintojai biržoje biokurą pirkė tik pagal trumpalaikius sandorius, tikėdamiesi, kad biokuras ir toliau pigs.

Lietuvos biomasės asociacija *Litbioma* kreipėsi į Energetikos ministeriją, Kainų komisiją, *Baltpool* ir pabrėžė, kad, neskatinant ilgalaikių sandorių biržoje, nukentės ne tik biokuro ruošos verslas, bet ir šilumos vartotojai. Anot Asociacijos, jei šilumos gamintojai ir toliau pirks žaliavas pagal trumpalaikes sutartis, o žiema bus šalta, biokuro gali pritrūkti, o jo kaina išaugs. Įmonės, kurios galėtų patiekti didesnį jo kiekį, bus nepasiruošusios – neturės žaliavos, technikos ir darbuotojų. Asociacija siūlo keisti biržos reglamentą, įpareigojant šilumos gamintojus pirkti dalį biokuro sudarant ilgalaikes sutartis.

Biržos ir valdžios atstovai mano, kad prieš pat šildymo sezoną ilgalaikių sutarčių bus sudaroma vis daugiau, kadangi apsisaugoti nuo nepalankių kainų svyravimų norės ir šilumininkai. Valdininkų nuomone, dabartinius pirkimų netolygumus ištaisys pati rinka. Pasak Energetikos ministerijos, rinkos dydis ir dalyvių skaičius yra pakankamas, kad rinka taptų visiškai likvidi, o šiuo atveju tai reiškia biokuro kainos konkurencingumą. Primenama, kad rinkoje veikia daugiau kaip

Energetikos sektoriaus situacija iš esmės priklauso nuo struktūrinių reformų, kurios įvyko pastaruosiu metu arba kurios bus įgyvendintos artimiausioje ateityje.

Biokuro gamybos įmonės skundžiasi nebegalinčios planuoti savo pajamų ir veiklos – pastaruosiu metu šilumos gamintojai biržoje biokurą pirkė tik pagal trumpalaikius sandorius.

200 biokuro gamybos įmonių, o nuo 2016 m. įsigalios pareiga reguliuojamoms šilumos gamybos įmonėms visą reikalingą biokurą įsigyti per biržą. Šis įpareigojimas paskatins įmones keisti biokuro įsigijimo praktiką, nes šilumos tiekėjai, norėdami visiems metams užsitikrinti kuro tiekimą už fiksuotą kainą, bus suinteresuoti sudaryti ir ilgesnės trukmės, ir didesnės apimties pirkimo sandorius.

Mažmeninės prekybos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninę ir mažmeninę prekybą bei remontą, įmonių apyvarta be PVM palyginamosiomis kainomis (toliau – mažmeninė prekyba) šių metų liepos mėn., palyginti su praėjusių metų liepos mėn., išaugo 5,0 proc., pašalinus darbo dienu skaičiaus įtaką – 5,3 proc. 2015 m. sausio–liepos mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, mažmeninės prekybos įmonių apyvarta ūgtelėjo 4,9 proc., o tai buvo taip pat solidus rezultatas, atsižvelgiant į tvyrantį geopolitinį neapibrėžtumą ir euro įvedimą.

Vėl atkuto ne pirmojo būtinumo prekių paklausa, kurios augimo tempas smarkiai lenkė maisto produktų apyvartos plėtrą.

Pažymėtina, kad po pirmųjų „atsargių“ mėnesių įvedus eurą vėl atkuto ne pirmojo būtinumo prekių paklausa, kurios augimo tempas smarkiai lenkė maisto produktų apyvartos plėtrą. Antai IT ir ryšių įrangos, kultūros ir poilsio prekių, laikrodžių, juvelyrinių dirbinių ir pan. prekių specializuota mažmeninė prekyba per metus išaugo net 14,5 proc., naudotų daiktų prekyba parduotuvėse – 11,0 proc., automobilių degalų – 8,5 proc., tuo tarpu mažmeninė prekyba maisto prekėmis, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais – 2,0 proc. Tai reiškia, kad gyventojai greitai įveikė stresą, kilusį euro įvedimo momentu, ir grįžo prie tradicinių vartojimo įpročių.

Didelis IT ir panašaus pobūdžio prekių apyvartos augimo tempas užfiksuotas, nepaisant to, kad prekybos apimtį lyginome su pirmuoju praėjusių metų pusmečiu, kuomet nemažai namų ūkių savotiškai rengėsi euro įvedimui ir skubėjo pirkti daugiau kainuojančias prekes, baimindamiesi jų drastiško pabrangimo įvedus eurą. Dėl šios priežasties susiformavo gana aukšta palyginamoji bazė.

Dar vienas įdomus reiškinys – specializuotų maisto, gėrimų ir tabako parduotuvių rinkos dalies didėjimas.

Dar vienas įdomus reiškinys, nors ir nebe visiškai naujas – specializuotų maisto, gėrimų ir tabako parduotuvių rinkos dalies didėjimas. Šių parduotuvių prekybos apimtis palyginamosiomis kainomis per metus padidėjo 14,8 proc., tuo tarpu mažmeninė prekyba nespecializuotose parduotuvėse, kuriose vyrauja maistas, gėrimai ir tabakas – tik 2,0 proc. Specializuotų, nedidelių parduotuvių atgimimą galima stebėti didžiuosiuose šalies miestuose, kuriuose pirkėjas ir nori, ir yra finansiškai pajėgus įpirkti brangesnes, tačiau kokybiškesnes prekes savo specifiniams poreikiams patenkinti.

Mažmeninės prekybos tinklas *Fresh Market* nutraukė savo veiklą Lietuvoje. Rinkos specialistų šis įvykis nestebina – konkurencija šalies mažmeninės prekybos sektoriuje yra labai intensyvi, todėl mažam, baltarusių fizinių asmenų valdomam ir ne itin daug patirties Lietuvoje turinčiam prekybos tinklui buvo sunku įsitvirtinti tokioje rinkoje. Mažmeninė prekyba reikalauja didelių kasdieninių prekybos tinklo išlaikymo sąnaudų, todėl turi būti garantuotas atitinkamas pirkėjų srautas.

Kiek anksčiau *Fresh Market* pranešė atsisakantis elektroninės prekybos veiklos. Akivaizdu, kad toks sprendimas buvo susijęs su daug didesnėmis problemomis nei elektroninė prekyba, juolab kad šioje veiklos srityje pavyko pasiekti gerų rezultatų. Antai tiesioginis bendrovės konkurentas *Barbora* informavo, kad *Fresh Market* nutraukus veiklą, naujų registracijų ir pirkėjų srautas ūgtelėjo 3–4 kartus, o tai rodo, kokią didelę rinkos „pyrago“ dalį sugebėjo per trumpą laiką atsirišti baltarusiai.

Nors Lietuvos rinkoje yra prekybininkų, kurie ilgus metus neuždirba pelno, skirtingai nuo *Fresh Market* jie turi patikimą užnugarį, t.y. priklauso didiesiems konglomeratams ir vykdo visiškai kitokią plėtros strategiją. Visgi baltarusių bendrovės likimas neturėtų atgrasyti kitų verslininkų žengti į šalies mažmeninės prekybos rinką. Daugiau galimybių pakeisti šios rinkos „veidą“ turėtų tokie gigantai kaip Vokietijos *Lidl*.

Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje daugelis supirkimo rodiklių šiais metais išaugo. 2015 m. sausio–liepos mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, supirkta daugiau avių ir ožkų – 25,7 proc., kiaušinių – 19,1 proc., bulvių – 13,3 proc., galvijų – 7,6 proc., kiaulių – 5,8 proc., daržovių – 3,4 proc., paukščių – 1,1 proc., natūralaus riebumo pieno – 1,1 proc. Kita vertus, mažiau supirkta rapsų sėklų – 49,5 proc., vaisių ir uogų – 17,8 proc., javų – 6,6 proc. Rapsų supirkimo situacija keisis šį rudenį, kadangi šių metų derlius yra geresnis nei praėjusių metų.

Šiais metais tęsiasi daugelio gyvulių ir gyvulininkystės supirkimo kainų kritimas, tačiau augalininkystės produktai, atvirkščiai, turėjo tendenciją brangti. Sausio–liepos mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, gyvulių ir gyvulininkystės produktų supirkimo kainos vidutiniškai smuktelėjo 15,4 proc., tuo tarpu augalininkystės ūgtelėjo 9,1 proc. Labiausiai pabrango rapsų sėklos – 23,3 proc., bulvės – 13,2 proc., javai – 7,3 proc., vaisiai ir uogos – 5,3 proc., paukščiai – 2,8 proc., o atpigo natūralaus riebumo pienas – 23,5 proc., kiaulės – 18,2 proc., avys ir ožkos – 7,0 proc., daržovės – 6,9 proc., galvijai – 6,2 proc.

Šiais metais deklaruotų pasėlių struktūroje įvyko ryškūs pokyčiai – žieminių kviečių pasėlių plotai ūgtelėjo 60 proc., pluoštinių kanapių – 7,6 karto, pupų – 2,7 karto. Negalutiniais deklaruavimo duomenimis, 2015 m. ūkininkai daugiausia sėjo žieminių kviečių (20 proc. bendro deklaruoto ploto), vasarinių kviečių (9,2 proc.), vasarinių miežių (6,7 proc.), žieminių rapsų (4,3 proc.), žieminių kvietrugių (3,3 proc.), žirnių (2,8 proc.), avių (2,3 proc.) ir pupų (2,1 proc.).

Deklaruotų pasėlių struktūra per dešimtmetį pasikeitė itin smarkiai. Palyginti su 2006 m., šiais metais pupų pasėta 14 kartų, žirnių – 5,4 karto, žieminių rapsų – 5 kartus, žieminių kviečių – 2,3 karto daugiau, tuo tarpu vasarinių rapsų – 3 kartus, vasarinių miežių – 1,6 karto mažiau.

Įtemptą padėtį pieno rinkoje atspindi tai, kad rugpjūčio mėnesį, pirmą kartą per daugelį metų, AB *Rokiškio sūris* pareiškė nebepajėgianti supirkti ir perdirbti viso partnerių pasiūlyto pieno. Nors šalyje perdirbėjai nebeturi pakankamai pajėgumų, dalis žaliavos toliau įvežama iš Latvijos. Minėtoje įmonėje lietuviško pieno perdirbama apie 1000 t per dieną, likusi dalis – latviško, nors iki krizės importas buvo didesnis.

Pieno rinkos specialistų nuomone, ankstyvą rudenį pieno supirkimo kainos, kurios yra rekordiškai žemos, nedidės. Pagrindinė priežastis – pieno produktų ir žaliavos pasiūla pasaulyje yra didesnė nei vartojimas. Nors nuo rugpjūčio 1 d. įsigaliojo naujas pieno rinką reguliuojantis įstatymas, didesnių pokyčių jis neatnešė.

Žemės ūkio rūmai prognozuoja, kad išliks tie, kurie sugebės išlaukti, kol Europos Sąjungoje sumažės pieno gamyba. Kitų šalių žemdirbiai, kaip ir Lietuvos, dirba nuostolingai. Dalis jų turės trauktis iš gamybos. Lietuvoje dar laikosi mišrūs ūkiai, kurie uždirba iš augalininkystės ir taip palaiko nuostolingą pieno gamybą. Įvardijama ir tai, kas galėtų pakeisti jėgų santykį. Tai ūkininkų suburti kooperatyvai, kurie turėtų perdirbimo grandį. Dabar, kai žemdirbių rankose tik žaliava, galios svertai – perdirbėjų rankose.

Nors šalies pieno perdirbėjai nebeturi pakankamai pajėgumų, dalis žaliavos toliau įvežama iš Latvijos.

Lietuvoje dar laikosi mišrūs ūkiai, kurie uždirba iš augalininkystės ir taip palaiko nuostolingą pieno gamybą.

Rusijos sankcijos ir reeksporto į šią šalį sumažėjimas neigiamai atsiliepė geležinkelių sektoriaus užimtumui.

Transporto sektoriaus rodikliai šiais metais buvo prieštaringi, tačiau tai neturėtų stebinti, kadangi dėl Rusijos sankcijų bei ekonomikos nuosmukio nukentėjo ir lietuviškos kilmės prekių eksportas, ir reeksportas į šią šalį. Antai 2015 m. sausio–liepos mėn. Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste ir Būtingės terminale perkrauta 26,1 mln. t krovinių, t. y. 6,7 proc. daugiau nei tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu. Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste perkrauta 21,1 mln. t krovinių, arba 2,6 proc., Būtingės terminale – 5 mln. t, arba 28,3 proc. daugiau nei prieš metus. Akivaizdžiai matyti atkutusios *Orlen Lietuva* bendrovės įtaka Būtingės terminalo krovos rodikliams.

Per septynis šių metų mėnesius uostuose perkrautų skystųjų krovinių apyvarta buvo 29,4 proc. didesnė nei prieš metus, kita vertus, sumažėjo biriųjų (5,9 proc.) ir bendrųjų (3,8 proc.) krovinių apyvarta.

Geležinkelių transportu šių metų sausio–liepos mėn. vežta 26,8 mln. t krovinių, arba 2,7 proc. mažiau nei tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu. Vidaus vežimo maršrutais gabenta 7,3 mln. t, arba 5,3 proc. mažiau, tarptautiniais – 19,5 mln. t, arba 1,7 proc. mažiau nei prieš metus. Rusijos sankcijos ir reeksporto į šią šalį sumažėjimas neigiamai atsiliepė geležinkelių sektoriaus užimtumui.

2015 m. sausio–liepos mėn. į šalies oro uostus atvyko ir iš jų išvyko 2,3 mln. keleivių – 9,7 proc. daugiau nei analogišku praėjusių metų laikotarpiu. Per septynis šių metų mėnesius oro uostuose pakrauta ir iškrauta 6,9 tūkst. t krovinių ir pašto, arba 1 proc. daugiau nei prieš metus. Minėtuoju laikotarpiu Lietuvos ir užsienio oro bendrovių lėktuvai oro uostuose nusileido ir pakilo 28,1 tūkst. kartų, arba 4,8 proc. daugiau nei tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu.

Susiklosčius palankiai situacijai naftos perdirbimo rinkoje, koncerno *Achemos grupė* valdoma *Krovinių terminalas (KT)* ėmėsi investicijų į naują technologiją, leidžiančią krauti žalią naftą ir tamsiuosius naftos produktus. Ilgą laiką Klaipėdos uoste tamsiuosius naftos produktus krovė tik valstybės valdoma *AB Klaipėdos nafta*, o KT buvo pritaikytas tik šviesiųjų naftos ir naftos chemijos produktų krovai.

KT daugiausia krauna Baltarusijos ir Rusijos naftos perdirbimo gamyklų šviesiuosius naftos ir naftos chemijos produktus. Mažeikiuose veikianti *Orlen Lietuva* didžiąją dalį savo produkcijos krauna per bendrovės *Klaipėdos nafta* terminalą, tačiau kartais nedidelė produkcijos dalis tenka ir KT. Pirmąjį šių metų pusmetį KT dirbo sėkmingiausiai per visą terminalo savarankiškos veiklos laikotarpį. Geopolitinė padėtis lėmė, kad Baltarusijos, Rusijos naftos perdirbimo gamyklos mažiau produktų pardavė vietos rinkoje, o dėl išaugusios naftos perdirbimo maržos ir žalios naftos kainų kritimo gamino maždaug tiek pat produkcijos, todėl „likutį“ eksportavo.

Praėjusiais metais Klaipėda turėjo prieš Latvijos uostus konkurencinį pranašumą dėl baltarusiškų krovinių, tačiau šiemet jo nebeliko.

Konkurencija dėl naftos produktų krovos tarp Baltijos jūros rytinės pakrantės uostų išlieka aštri. Daugelyje uostų susidarė pertekliniai krovos pajėgumai: Taline – apie 50 proc., Rygoje – 20 proc., Ventspilyje – 30 proc., Klaipėdoje – 40 proc. Praėjusiais metais Klaipėda prieš Latvijos uostus turėjo konkurencinį pranašumą dėl baltarusiškų krovinių, tačiau šiemet jo nebeliko, kadangi nuo metų pradžios minėtiesiems kroviniams įsigaliojo specialus geležinkelių tarifas Latvijos kryptimi.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, antrąjį 2015 m. ketvirtį **statybos** darbų atlikta už 667 mln. eurų to meto kainomis. Palyginti su atitinkamu 2014 m. ketvirčiu, statybos darbų apimtis išaugo 6,4 proc., darbo

dienų skaičius įtakos tam neturėjo. Inžinerinių statinių statybos darbai sudarė 49,2 proc. visų atliktų statybos darbų, palyginti su antruoju 2014 m. ketvirčiu, jų atlikta 1,6 proc. daugiau. Negyvenamųjų pastatų statybos darbų dalis sudarė 35,3 proc. visų atliktų darbų, palyginti su analogišku praėjusių metų ketvirčiu, jų atlikta 3,5 proc. daugiau. Gyvenamųjų pastatų statybos darbų atlikta net 35,7 proc. daugiau nei prieš metus, tačiau minėtieji darbai tesudarė 15,5 proc. visų atliktų darbų.

Lietuvos statistikos departamentas, remdamasis Lietuvos Respublikos statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros sistemos *Infostatyba* duomenimis, paskelbė, kad antrąjį šių metų ketvirtį šalyje baigti statyti 1 633 pastatai, iš to skaičiaus 1 354 gyvenamieji namai su 2 182 butais, kurių naudingasis plotas sudarė 263,2 tūkst. kv. m, t. y. 34,4 proc. daugiau nei atitinkamą 2014 m. ketvirtį. Vidutinis buto naudingasis plotas individualiajame name buvo 148,4 kv. m, buto daugiabutyje – 62,6 kv. m.

Apžvelgiamąjį ketvirtį šalyje baigti statyti 266 nauji negyvenamieji pastatai, kurių bendrasis plotas sudarė 259,7 tūkst. kv. m, t. y. 42,9 proc. daugiau nei antrąjį 2014 m. ketvirtį. Daugiausia pagal bendrąjį plotą baigta statyti gamybos, pramoninių ir sandėlių pastatų (104,4 tūkst. kv. m) bei prekybos, viešbučių ir maitinimo pastatų (52,2 tūkst. kv. m).

Infostatybos duomenimis, antrąjį 2015 m. ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, išduotų naujų pastatų statybą leidžiančių dokumentų skaičius sumažėjo 7,9 proc., iš jų gyvenamiesiems namams statyti – 10,5 proc. Lietuvoje ir toliau vyraus individualių gyvenamųjų namų statyba – jiems statyti išduota 97,6 proc. visų leidimų. Leista statyti 1 629 naujus individualiuosius namus, kurių naudingasis plotas sudarys 263,4 tūkst. kv. m, t. y. 6,1 proc. mažiau nei atitinkamą 2014 m. ketvirtį, 42 daugiabučius namus, kurių naudingasis plotas sudarys 87,1 tūkst. kv. m, t. y. 1,5 proc. mažiau nei prieš metus.

Investuotojai į komercinį nekilnojamąjį turtą Baltijos šalyse šiais metais jau išleido daugiau lėšų nei per visus praėjusius metus. Susidomėjimas investicijomis į NT auga, pirkėjų netrūksta, nes investuotojų grąžos lūkesčiai sumažėjo dėl pigių pinigų, bet sandorių skaičių pradeda stabdyti ribota naujų objektų pasiūla. Bendrovės *Ober-Haus* duomenimis, nuo šių metų pradžios iki rugsėjo trijose Baltijos šalyse iš viso pasirašyti 23 investiciniai sandoriai, kurių bendra suma – 536 mln. eurų. Estijai teko 50 proc. šių investicijų, Lietuvai – 33 proc., o Latvijai – 17 proc.

Dėl pasiūlos stokos investuotojai sutinka priimti didesnę riziką, perka rizikingesnius objektus, kurių nebūtų drįsę pirkti prieš keletą metų. Kita vertus, auganti paklausa ir patrauklių objektų trūkumas skatina tokio NT plėtrą. Pirmąjį 2015 m. pusmetį buvo įsigyta ypač daug žemės sklypų, skirtų NT plėtrai. Rinkos kilimo trajektoriją iliustruoja ir beprecedentis NT fondų steigimosi bumas. Vertinant dabartines tendencijas, tradicinio investicinio NT segmentai gali išsisemti, todėl ateityje teks ieškoti naujų nišų ir naujų pridėtinės vertės kūrimo bei įgyvendinimo galimybių. Rinkos ekspertų nuomone, tokiomis nišomis gali būti, pavyzdžiui, socialinis būstas, savarankiškas daiktų saugojimas arba įvairūs infrastruktūros projektai.

Pastaruoju metu jaučiamas subruzdimas viešbučių sektoriuje, skelbiama apie planus įgyvendinti ne vieną viešbučių projektą. Ši turto rūšis jau artimoje ateityje gali sulaukti investuotojų dėmesio, kai tik rinkoje susiformuos atitinkama pasiūla.

Investuotojai į komercinį nekilnojamąjį turtą Baltijos šalyse šiais metais jau išleido daugiau lėšų nei per visus praėjusius metus.

Pastaruoju metu jaučiamas subruzdimas viešbučių sektoriuje, skelbiama apie planus įgyvendinti ne vieną viešbučių projektą.

Atkuntanti euro zonos ekonomika, žemo lygio pasaulinės naftos kainos, santykinai pigus euras ir atsparumą neigiamiems geopolitiniais veiksniams demonstruojanti vidaus rinka leidžia tikėtis laipsniško šalies makroekonominės situacijos gerėjimo jau artimiausioje ateityje. Visgi tai, kas ekonomikos augimo prasme buvo prarasta pirmąjį ir antrąjį šių metų ketvirtį, bus sunku kompensuoti antrąjį pusmetį. Atitinkamai sumažinome šių metų BVP augimo prognozę nuo 2,6 proc. iki 1,8 proc., 2016 metų – nuo 3,5 proc. iki 2,8 proc. 2017 m. šalies BVP turėtų išaugti 3,2 proc.

Šalies **viešųjų finansų** padėtis ėmė taisytis metų viduryje, kuomet pagerėjo fiskaliniu požiūriu svarbiausio mokesčio – PVM surinkimas. Finansų ministerijos duomenimis, šių metų sausio–rugpjūčio mėn. valstybės biudžetas ir savivaldybių biudžetai pajamų gavo 2,0 proc. (90,5 mln. eurų) daugiau nei planuota ir 8,2 proc. (356 mln. eurų) daugiau nei atitinkamu praėjusių metų laikotarpiu.

Imta daugiau nei prognozuota surinkti PVM, todėl pamažu tirpo nuo metų pradžios sukauptas atsilikimas nuo plano. Sausio–rugpjūčio mėn. prognozuota gauti 2 056,4 mln. eurų PVM, gauta 2 000,9 mln. eurų, t.y. nesurinkta 55 mln. eurų, arba 2,7 proc. planuotųjų įplaukų. Kita vertus, šio mokesčio surinkta 84 mln. eurų (4,4 proc.) daugiau nei atitinkamą praėjusių metų laikotarpį.

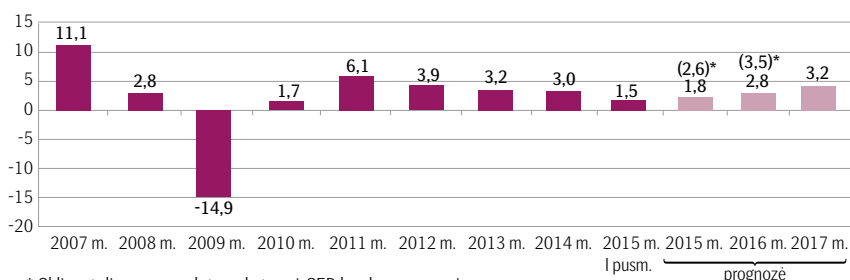
Gyventojų pajamų mokesčio įplaukos į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus per aštuonis šių metų mėnesius buvo 26,8 mln. eurų arba 3,0 proc. didesnės nei prognozuota, iš viso surinkta 912 mln. eurų, planuota – 885,5 mln. eurų. Palyginti su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, šio mokesčio įplaukų gauta 71,0 mln. eurų (8,4 proc.) daugiau.

Už visas akcizines prekes sausio–rugpjūčio mėn. gauta 750,8 mln. eurų – 29,3 mln. eurų (4,1 proc.) daugiau nei prognozuota ir 97,3 mln. eurų (14,9 proc.) daugiau nei prieš metus. Pelno mokesčio surinkta 364 mln. eurų – 32 mln. eurų (9,6 proc.) daugiau nei prognozuota ir 45 mln. eurų (14,1 proc.) daugiau nei atitinkamu 2014 m. laikotarpiu.

Nors ekonomikos plėtra pirmąjį šių metų pusmetį buvo net 2,5 karto lėtesnė nei oficialiai prognozuota, valstybės biudžetas ėmė pildytis iš kitų aruodų.

Kaip čia neprisiminsi, kad praėjusių metų pabaigoje Finansų ministerija, politikai ir ekonomistai aštriai ginčijosi dėl 2015 m. BVP augimo prognozės – 3,4 proc., kuria buvo pagrįstas šių metų valstybės ir savivaldybių biudžetų įstatymas. Ekonomistai įrodinėjo, kad biudžetas suplanuotas remiantis pernelyg optimistinėmis prognozėmis, todėl kyla abejonių dėl jo formavimo šaltinių. Nors formaliai specialistai buvo teisūs ir ekonomikos plėtra pirmąjį šių metų pusmetį tesudarė 1,5 proc., t.y. buvo net 2,5 karto lėtesnė nei oficialiai prognozuota, valstybės biudžetas staiga ėmė pildytis iš kitų aruodų.

1 diagrama. Realus BVP metinis pokytis (proc., pašalinus sezono ir darbo dienų įtaką)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Išmaniosios mokesčių administravimo sistemos pagalba pasiekta, kad po didinamoju stiklu atsідurusių įmonių deklaruota PVM suma ūgtelėjo beveik 30 proc. Veikiausiai anksčiau kai kurie verslininkai dirbtinai sumažindavo deklaruojamą PVM prievolę.

Ši tendencija rodo, kiek paslėptų rezervų turi biudžeto pajamų dalis. Šis nepanaudotas potencialas gali padėti tuo metu, kai fundamentalūs veiksniai – BVP augimo tempas, infliacija, vidaus rinka – neleidžia tikėtis spartaus mokesčių įplaukų didėjimo. Žinoma, reikia turėti omenyje, kad ateityje šešėlinės ekonomikos paplitimas mažės, todėl kiekvienais metais bus vis sunkiau surinkti papildomą eurą kovojant su ja.

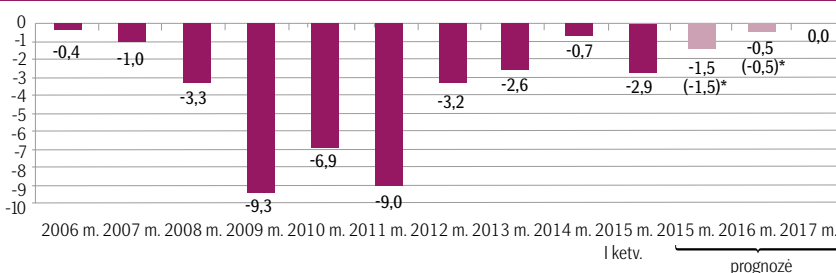
Nusprendėme nekeisti ankstesniame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeryje prognozuoto 2015 m. ir 2016 m. fiskalinio deficito lygio – atitinkamai 1,5 proc. BVP ir 0,5 proc. BVP. Tiesa, šių metų viduryje pagerėjus biudžeto pajamų surinkimui, 2015 m. prognozė tapo gana konservatyvi. 2017 m. pagaliau gali pavykti pasiekti pajamų ir išlaidų požiūriu subalansuotą biudžetą, jeigu po kitų metų Seimo rinkimų į valdžią neateis politinės jėgos, atsainiai vertinančios finansinės disciplinos būtinybę.

Statistikos departamento duomenimis, 2015 m. rugpjūčio mėn., palyginti su liepos mėn., **vartojimo prekių ir paslaugų kainos** sumažėjo 0,8 proc. Tam daugiausia įtakos turėjo sumažėjusios degalų ir tepalų, daržovių, šilumos energijos, avalynės, ir išaugusios tabako gaminių, kitų, niekur kitur nepriskirtų finansinių paslaugų, būsto nuomos paslaugų kainos. Vartojimo prekių kainos per šį laikotarpį smuktelėjo 1,2 proc., o paslaugų kainos padidėjo 0,3 proc. Prekių kainų pokyčio įtaka bendrajam mėnesiniam kainų pokyčiui buvo neigiamą ir sudarė minus 0,91 proc. punkto, tuo tarpu paslaugų kainų pokyčio įtaka buvo teigiamą ir sudarė 0,08 proc. punkto. Tai yra tipiškas pastarojo mėnesio reiškinys, kuomet prekės pinga, o paslaugos brangsta, tačiau bendras vartotojų kainų indeksas smunka dėl didesnio prekių lyginamojo svorio reprezentatyviame vartotojų krepšelyje.

Maža infliacija arba defliacija tapo beveik visuotiniu reiškiniumi euro zonoje. Europos centrinio banko kiekybinio skatinimo programa siekta išvengti defliacinės spiralės atsiradimo, tačiau pinigų politikos impulsai iki realaus ekonomikos sektoriaus ir vartotojų kainų keliauja mažiausiai 6–9 mėnesius, todėl esminės įtakos kainų lygiui dar neturi. Kita vertus, dabartiniai pasaulinių naftos kainų pokyčiai lemia antiinfliacinį klimatą, kuris savo ruožtu stabdo nominalaus darbo užmokesčio didėjimą.

Europos centrinis bankas stengiasi kiekybinu skatinimu išvengti defliacinės spiralės, tačiau trumpuoju laikotarpiu pinigų politikos impulsai esminės įtakos kainų lygiui neturi.

2 diagrama. Viešųjų finansų balansas (ESS 2010, proc. BVP)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Lietuvoje vienerių–dvejų metų perspektyvoje darbo našumo augimo tempą pranašokstantis vidutinio darbo užmokesčio kilimas lems darbo užmokesčio sąnaudų produkcijos vienetui ūgtelėjimą, kurį pardavėjai mėgins perkelti į prekių kainas. Jau dabar daugelyje Europos Sąjungos šalių, įskaitant ir Baltijos šalis, ypač Estiją, faktinis nedarbo lygis „palenda“ po pusiausvyros nedarbo lygiu arba, kitaip tariant, infliacijos neskatinančiu nedarbo lygiu (angl. – NAIRU). Jeigu gyventojų perkamoji galia nuosekliai augs, toks pardavėjų didesnių kainų apetitas gali būti patenkintas.

Defliacinės tendencijos Lietuvoje, žinoma, nereikia, kad atskirų prekių kainos nepadidėjo. Labiausiai išaugo euro įvedimui ir kainų suapvalinimui jautriausių produktų ir paslaugų kainos, todėl galima įtarti, kad verslininkai visgi pasinaudojo euro įvedimu savo labui. Nors šiuo metu fundamentalių priežasčių kainoms kilti nėra, vidutiniškai arba pasiturinčiai gyvenantys namų ūkiai pasižymi gana didele tolerancija kainų „supaprastinimui“ arba suapvalinimui į didžiąją pusę, ir tai buvo signalas pardavėjams veikti. Tam pasitarnavo ir reikalavimo skelbti kainas eurais ir litais laikotarpio pabaiga.

Kad ir kaip būtų, infliacijos „pakąstos“ prekių grupės nesudaro didelės dalies vidutinio statistinio vartotojo krepšelyje, todėl esminės įtakos VKI neturi. Mes neturime pagrindo abejoti oficialiąja statistika, kuri deklaruoja infliacijos nebuvimą. Artimiausiais mėnesiais prieš kainų kilimą veiks sezoninis vaisių ir daržovių atpigimas bei vėl smuktelėjusios naftos kainos.

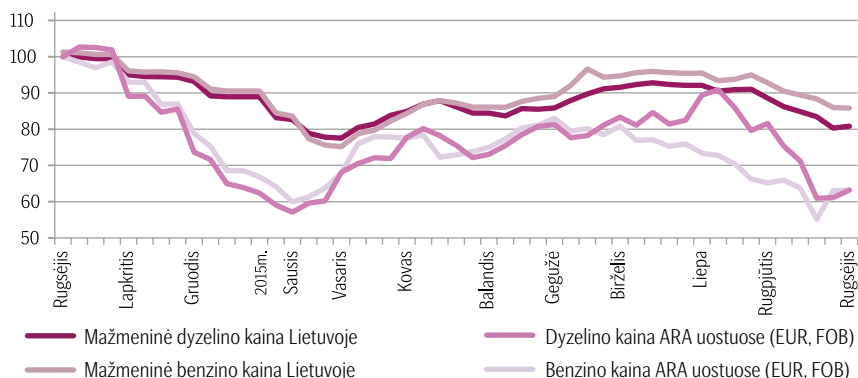
Seimo narys S. Brundza pakilo į kovą su nesąžininga degalų kainodara mūsų šalyje. Siūlomos priemonės, deja, nukreiptos į valstybinį kainų reguliavimą, t.y. efektingos išore, tačiau konkurencijos situacijos iš esmės nekeičia.

Prieš kirpdami pamatuokime... Pateikta naftos produkto didmeninės ARA kainos eurais (taigi euro ir dolerio kurso veiksnys eliminuotas) ir mažmeninių benzino bei dyzelino kainų pokyčių diagrama (žr. 3 diagramą) ypatingu krumplu nekvepia. Derėtų atsižvelgti į tai, kad maždaug trečdalis mažmeninės degalų kainos sudaro fiksuotas akcizo mokestis, kuris nekinta sulig *Orlen Lietuva* nustatyta didmenine kaina. Taigi mažmeninė kaina turi prigimtinę savybę būti labiau inertiška nei gamybos kaina – didmeninei kainai mažėjant degalai neskuba pigti, o ir atpinga ne tokiu mastu, kita vertus, didmeninei kainai didėjant degalų kaina atsilieka ir vėliau pakyla ne taip smarkiai.

Ir visgi kreivėje įmanoma rasti tokių grandžių, kurios vertos didesnio dėmesio. Pavyzdžiui, šių metų birželio–liepos mėn. nafta ir dyzelinas (ARA) apčiuopiamai atpigė, tačiau dyzelino kaina degalinėse į tai beveik nesureagavo.

Infliacijos „pakąstos“ prekių grupės nesudaro didelės dalies vidutinio statistinio vartotojo krepšelyje.

3 diagrama. Degalų didmeninės ir mažmeninės kainos pokyčiai

* 2014 m. rugsėjo 7 d. = 100 punkty.

Į diagramą įtraukėme Amsterdamo, Roterdamo ir Antverpeno uostų dyzelino ir benzino kainų kreives (ARA), su kuriomis tiesiogiai koreliuoja *Orlen Lietuva* didmeninė, o netiesiogiai – ir degalinių mažmeninė kaina. Dyzelino atveju naftos ir ARA kainos trendas yra beveik identiškas, tuo tarpu benzino atveju ryškus išsiskyrimas pastebimas tik šių metų vasarą, veikiausiai dėl pasiūlos ir paklausos veiksnio įtakos.

Atsižvelgdami į faktines tendencijas, sumažinome šių metų defliacijos prognozę nuo 0,4 proc. iki 0,7 proc., tačiau nepakeitėme prognozuojamo 2016 m. rodiklio – 0,3 proc. infliacijos. 2017 m. vartotojų kainos vidutiniškai išaugs 1,2 proc. Didžiausias rizikos veiksnys yra pasaulinių naftos kainų pokyčiai, kurie nepasiduoda prognozavimui ir per artimiausius 2–3 metus gali pateikti nemaža siurprizų.

Lietuvos banko duomenimis, 2015 m. I pusm. **einamosios sąskaitos balansas** sudarė 873 mln. eurų, arba 5,0 proc. šalies BVP. Toks smarkus balanso suprastėjimas buvo netikėtas, o jį daugiausia lėmė sumenkęs prekių eksportas ir išaugęs jų importas, kurie nutempė prekių prekybos balansą žemyn 672 mln. eurų. Taip pat 252 mln. eurų sumažėjo antrinių pajamų balanso perteklius, kurį lėmė be kita ko 24 proc. smuktelėję privačių asmenų pervedimai iš užsienio. Asmeninių perlaidų iš užsienio šalių į Lietuvą mažėjimas registruojamas jau penktąjį ketvirtį iš eilės. Veikiausiai tam didžiausios įtakos turėjo nuo metų pradžios savivaldybių sustiprinta priežiūra dėl kompensacijų už šildymą ar kitų pašalpų skyrimo gavus lėšų iš susijusių asmenų užsienyje. Kita vertus, pagerėjo paslaugų balansas, kurio perteklius ūgtelėjo 8,2 proc.

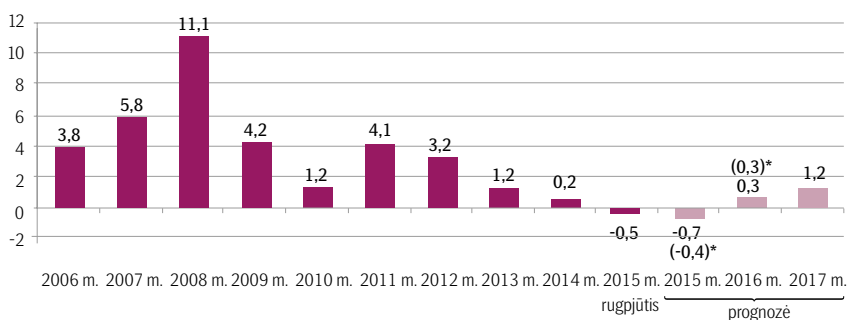
2015 m. I pusm. Lietuvos prekių eksportas buvo 4 proc. mažesnis nei prieš metus, bet šiam kritimui esminės įtakos turėjo 4,7 proc. sumažėjusios eksportuotos produkcijos kainos, tuo tarpu eksporto palyginamosiomis kainomis dinamika buvo palankesnė.

Didžiausią įtaką lietuviškų prekių eksporto smukimui turėjo praėjusių metų rugpjūtį įvestos sankcijos maisto produktų į Rusiją eksportuotojams. Mėsos ir pieno produktų eksportas, 2014 m. I pusm. sudaręs 32 proc. viso lietuviškos kilmės produktų eksporto į Rusiją, sumažėjo net 95 proc. Dramatiškai pablogėjusi Rusijos ekonomikos situacija lėmė reeksporto į šią šalį kritimą 36 proc. Po šių pokyčių Rusijos eksporto dalis visame Lietuvos eksporto katilė sumažėjo nuo 20,7 proc. pirmąjį praėjusių metų pusmetį iki 13,4 proc. pirmąjį šių metų pusmetį, lietuviškos kilmės prekių eksporte – atitinkamai nuo 4,6 iki 2,2 proc.

Didžiausias rizikos veiksnys yra pasaulinių naftos kainų pokyčiai, kurie nepasiduoda prognozavimui ir per artimiausius 2–3 metus gali pateikti nemažai siurprizų.

Asmeninių perlaidų iš užsienio šalių į Lietuvą mažėjimas registruojamas jau penktąjį ketvirtį iš eilės.

4 diagrama. Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI (proc.)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Reikšmingos įtakos Lietuvos eksportui turinti *Orlen Lietuva* pirmąjį 2015 m. pusmetį sugebėjo maždaug penktadaliu padidinti fizinę naftos produktų eksporto apimtį, tačiau dėl smukusių naftos ir jos produktų kainų pasaulinėje rinkoje bendrovės eksporto vertė per metus sumažėjo. Naftos produktų eksportas iš Lietuvos pirmąjį 2015 m. pusmetį buvo apie 11 proc. mažesnis nei prieš metus. Tikėtina, kad antrąjį 2015 m. pusmetį situacija išliks panaši, kuomet natūrinė pardavimo apimtis užsienio rinkose didės, o vertinė mažės dėl žemesnių kainų.

Stabiliai auga baldų, čiužinių bei patalynės (antra pagal dydį lietuviškos kilmės prekių eksporto grupė, sudaranti 11 proc. šio eksporto) pardavimų užsienyje apimtis – pirmąjį 2015 m. pusmetį ji buvo 8,1 proc. didesnė nei prieš metus. Tai lėmė nuolatinės baldų pramonės atstovų daromos investicijos bei bendradarbiavimas su *IKEA*. Didžiausiomis eksporto rinkomis liko Švedija (pirmąjį pusmetį pardavimas padidėjo 14,7 proc.), Vokietija (+3,2 proc.) ir Norvegija (+5,7 proc.).

Iš sparčiau augusių sektorių išskirtinas taip pat tabako gaminių eksportas, kuris pirmąjį 2015 m. pusmetį, palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, ūgtelėjo 26,7 proc. ir sudarė 164,8 mln. eurų. Tam įtakos turėjo didesni *Philip Morris* eksportuotos produkcijos pardavimai tokiose rinkose kaip Afganistanas ir Airija.

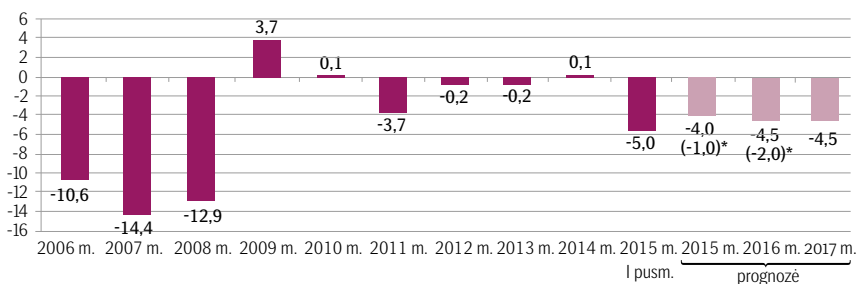
Didžiausią nuosmukį patyrė žaliavinio pieno ir jo produktų eksportas, kuris buvo 34 proc. mažesnis nei prieš metus, nepaisant to, kad realus pardavimo kiekis beveik nepakito. Tam įtakos turėjo visoje ES smarkiai kritusios pieno produktų kainos. Rusija buvo labai pelninga pieno produktų rinka, o jai užsivėrus teko konkuruoti su kitų šalių gamybininkais, kuriems kelias į Rusiją taip pat buvo užkirstas, todėl produkcija buvo parduodama daugiau kaip tarpinė žaliava, o ne didesnės vertės galutinis produktas.

Lietuvos eksportas šiais metais neatsikratys nuosmukio tendencijos pirmiausia dėl mažesnių eksportuotos produkcijos kainų.

Lietuvos eksportas šiais metais neatsikratys nuosmukio tendencijos pirmiausia dėl mažesnių eksportuotos produkcijos kainų. Reeksporto apimtis dėl prastos Rusijos ekonomikos būklės taip pat neaugs. Eksportas į lėtai augančią euro zoną turėtų pamažu didėti, tačiau konkurencija tenykštėje rinkoje bus itin aštri. Silpnėsi nei prieš metus euras JAV dolerio atžvilgiu turės tam tikros teigiamos įtakos tų produktų, kurių pardavimas vykdomas JAV doleriais, eksportui. Artimiausiais ketvirčiais bus įdomu stebėti, ar pajudės į JAV rinką mėsos produktai, kurių eksportui buvo pašalintos formalios kliūtys ir suteikti reikalingi leidimai.

Pirmąjį 2015 m. pusmetį prekių importas augo 1,9 proc., o įvertinus tai, kad importo kainų indeksas smuktelėjo 7,8 proc., realus importo augimas siekė beveik 10 proc. Daugiausia augo investicinių prekių importas, išaugęs net 20,7 proc.

5 diagrama. Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Investicinių prekių poreikį lėmė pirmąjį pusmetį 11,2 proc. padidėjęs bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas. Vartojimo prekių importas sumažėjo 4 proc., o atsižvelgus į kiek daugiau nei procentu sumažėjusias importuotų vartojimo prekių kainas, realus šių prekių importo pokytis buvo neigiamas.

Atsižvelgdami į naujausias eksporto rinkų plėtros tendencijas bei spartų vidaus paklausos augimą, kuris savo ruožtu skatina importą, nusprendėme padidinti 2015 m. einamosios sąskaitos deficito prognozę iki 4 proc. BVP, o 2016 m. – iki 4,5 proc. BVP. 2017 m. einamosios sąskaitos deficitas sudarys apie 4,5 proc. BVP.

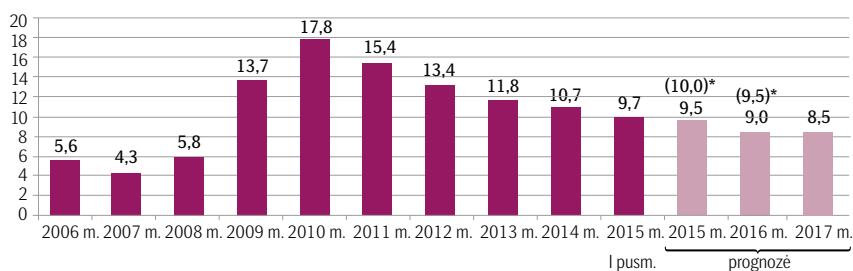
Statistikos departamento atliekamas gyventojų užimtumo statistinis tyrimas parodė, kad **nedarbo lygis** sumažėjo nuo 10,0 proc. pirmąjį 2015 m. ketvirtį iki 9,4 proc. antrąjį ketvirtį. SEB ekonomistų leidinyje „Eastern European Outlook“ (2015 m. kovo mėn.) nurodoma, kad pusiausvyros nedarbo lygis Baltijos šalyse šiuo metu sudaro 9–10 proc., taigi faktinis nedarbo lygis mūsų šalyje beveik susilygino su šiuo dydžiu. Jeigu augant ekonomikai nedarbo lygis mažės toliau, vidutinis darbo užmokestis augs sparčiau nei darbo našumas, tuo pačiu skatin-damas vienetinių darbo užmokesčio sąnaudų didėjimą. Toks reiškinys jau gana ilgą laiką egzistuoja kaimyninėje Estijoje.

Žinoma, darbo užmokesčio sąnaudų produkcijos vienetui augimas nebūtinai lemia prekių konkurencingumo praradimą ir eksporto problemas. Viena vertus, toli gražu ne visos eksportuojančios ūkio šakos pasižymi dideliu darbo imlumu, antra vertus, šiuo metu vyrauja kiti gamybos sąnaudų lygį lemiantys veiksniai, pavyzdžiui, pasaulinių naftos kainų pokyčiai, euro nuvertėjimas ir pan. Visgi ilgainiui darbo užmokesčio sąnaudų konkurencingumo veiksnys gali tapti vis svarbesniu ir įgyti panašų užmojį kaip 2006–2007 m.

Darbo užmokesčio sąnaudų produkcijos vienetui augimas nebūtinai lemia prekių konkurencingumo praradimą ir eksporto problemas.

Kryptingomis priemonėmis tam tikru mastu galima daryti įtaką ir natūralaus nedarbo lygio rodikliui – juk iki globalinės finansų krizės jis buvo kur kas mažesnis. Pirmiausia čia kalbama apie aktyvias darbo jėgos perkvalifikavimo programas, priemonės ilgalaikiam nedarbui sumažinti ir jaunimo užimtumui padidinti. Kova su ilgalaikiu nedarbu kol kas neduoda apčiuopiamo rezultato – antrąjį ketvirtį buvo 62,8 tūkst. ilgalaikių bedarbių (45,5 proc. visų bedarbių), t. y. 1,2 tūkst. (2 proc.) daugiau nei pirmąjį ketvirtį, tiesa, 10,5 tūkst. (14,4 proc.) mažiau nei atitinkamu 2014 m. laikotarpiu. Jaunimo įdarbinimo srityje reikalai klostosi geriau – jaunimo (15–24 metų amžiaus) nedarbo lygis antrąjį šių metų ketvirtį sudarė 16,7 proc.: per ketvirtį jis smuktelėjo 3,2 proc. punkto, per metus – 4,6 proc. punkto.

6 diagrama. Nedarbo lygis (tyrimo duomenimis, vidutinis, proc.)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Struktūrinio nedarbo problemos sprendimą labai apsunkina tebesitęsianti emigracija – daugiausia išvažiuoja darbingo amžiaus gyventojai.

Struktūrinio nedarbo problemos sprendimą labai apsunkina tebesitęsianti emigracija – emigruoja darbingo amžiaus gyventojai, turintys gebėjimų ir motyvacijos dirbti, ką jie netrukus įrdo suradę darbo vietą užsienyje. O pensinį amžių pasiekę asmenys, dėl įvairių priežasčių ilgam iškritę iš darbo rinkos arba tiesiog besitenkiantieji nelegaliu darbu lieka.

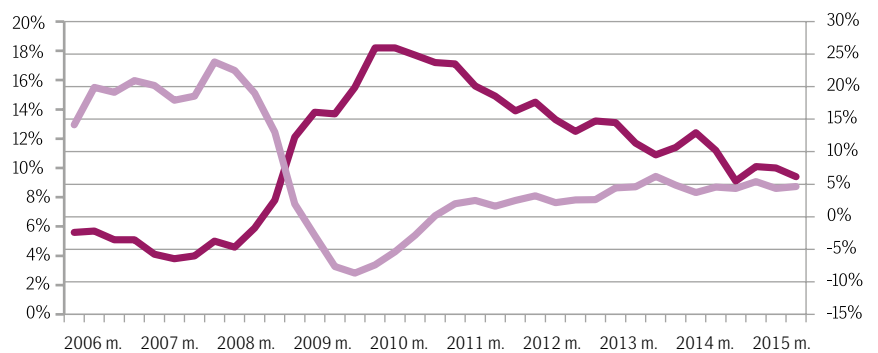
Susiklosčiusi situacija dar labiau gilina neatitikimą tarp darbo jėgos pasiūlos ir paklausos, o tai savo ruožtu blogina įmonių personalo struktūrą ir neigiamai atsiliepia gamybos bei paslaugų kokybei. Ypač smarkiai dėl to nukentėjo didelį sezoniskumą patiriantys verslo sektoriai. Pastaruoju metu dažnai skundžiamasi prastu aptarnavimu prekybos centruose, restoranuose ir kavinėse, tuo tarpu darbdaviai teiškai pasiteisinti nerandą tinkamų darbuotojų.

Paprasčiausias receptas, kurį tokiais atvejais siūlo nepatenkinti aptarnavimu klientai – mokėkite didesnius atlyginimus darbuotojams ir tada jų rasite. Vargu ar jie taip entuziastingai teiktų panašius siūlymus, jeigu žinotų, jog pakėlus darbo užmokestį išaugs ir patiekalų arba kitų prekių kainos.

Nedarbo lygiui įžengus į vienaženklę teritoriją, vis labiau skundžiamasi ne tik kvalifikuotą, bet ir elementarų darbą galinčių dirbti darbuotojų trūkumu. Kita vertus, lėtai mažėjant ilgalaikio nedarbo lygiui, dar aštrennis tampa darbo jėgos perkvalifikavimo ir kovos su šešėliniu užimtumu poreikis. Naujajame socialiniame modelyje buvo numatytos paskatos nedarbančiam žmogui greičiau grįžti į darbo rinką, tačiau jų įgyvendinimas pakibo ore. Šių ir kitų metų vidutinio nedarbo lygio prognozę sumažiname po 0,5 proc. punkto – atitinkamai iki 9,5 proc. ir 9,0 proc. 2017 m. nedarbo lygis sudarys 8,5 proc.

Statistikos departamento paskelbtais duomenimis, vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje (be individualiųjų įmonių) prieš mokesčius antrąjį 2015 m. ketvirtį sudarė 713,9 euro: valstybės sektoriuje – 738,1 euro, privačiajame sektoriuje – 701,3 euro. Apžvelgiamąjį ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2014 m. ketvirčiu, vidutinis darbo užmokestis ūgtelėjo 4,6 proc.: valstybės sektoriuje – 3,5 proc., privačiajame – 5,4 proc. Vis dar egzistuojant defliacijai, realusis darbo užmokestis per metus šalies ūkyje išaugo daugiau nei nominalusis, t.y. 5,1 proc.

7 diagrama. Nedarbo lygio ir darbo užmokesčio priklausomybė

— Nedarbo lygis Lietuvoje, kairė skalė
— Bruto darbo užmokesčio metinis pokytis Lietuvoje, dešinė skalė

Vidutinio darbo užmokesčio pokyčiai atvirkščiai proporcingai koreliuoja su nedarbo lygiu (žr. 7 diagramą). Kaip žinoma, prieš pusšimtį metų ekonomistas A. W. Phillips atrado glaudžią nedarbo lygio ir vidutinio darbo užmokesčio sąsają, kuri vėliau buvo modifikuota į nedarbo lygio ir infliacijos priklausomybę (Phillipsio kreivė).

Kuo mažesnis nedarbo lygis, tuo labiau darbo rinkoje pasireiškia vadinamasis „butelio kaklelio“ efektas, kuomet darbdaviai negali rasti jiems tinkamos laisvos darbo jėgos rinkoje ir yra priversti konkuruoti dėl jos su kitomis įmonėmis. Jeigu ne pastaruoju metu Lietuvoje įsitvirtinusi defliacija, vidutinis darbo užmokestis neabejotinai būtų augęs dar sparčiau. Šiuo metu darbdaviai jau skundžiasi ne tik kvalifikuotų, bet ir specialiųjų profesinių gebėjimų neturinčių darbuotojų trūkumu.

Bene ryškiausiai Phillipsio kreivės veikimą mūsų šalyje pajutome 2006 m. ir 2007 m., kuomet nedarbo lygiui pasiekus dugną, vidutinis darbo užmokestis išaugo atitinkamai 17,2 proc. ir 20,5 proc. Susidarius akivaizdžiai darbo jėgos pasiūlos ir paklausos disproporcijai, darbo užmokesčio augimo tempas pranoko darbo našumo plėtrą ir atitinkamai ėmė didėti darbo užmokesčio sąnaudos produkcijos vienetui, lemdamos šalies prekių konkurencingumo silpnėjimą.

Kilus globalinei finansų krizei, įvyko vienetinių darbo užmokesčio sąnaudų korekcija, tačiau pradėdant 2013 m. vidutinio darbo užmokesčio augimo sparta vėl padidėjo ir ėmė kartotis dešimtmečio senumo įvykiai, tik mažesniu mastu. Visgi pažymėtina, kad antrąjį šių metų ketvirtį realusis neto darbo užmokestis vis dar nebuvo pasiekęs antrojo prieškrizinių 2008 metų ketvirčio lygio.

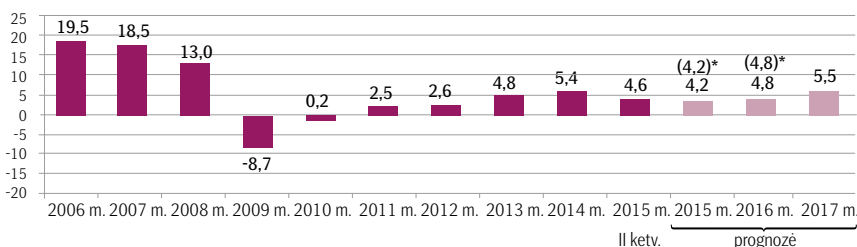
Artimiausioje ateityje vidutinio darbo užmokesčio plėtrą skatins ne tik darbo pasiūlos ir paklausos santykis, bet ir valdžios sprendimai toliau kelti minimalią mėnesio algą. 2015 m. liepos 1 d. MMA buvo padidinta nuo 300 iki 325 eurų, arba 8,3 proc., ją ketinama dar kartą didinti nuo kitų metų pradžios – iki 350 eurų. Tai leidžia tikėtis, kad artimiausiais metais vidutinis darbo užmokestis augs ne lėčiau kaip 2015 m., tačiau realaus darbo užmokesčio kilimą stabdys didėjanči infliacija.

Vidutinis darbo užmokestis kyla beveik koją kojon su mūsų pateikta prognoze, todėl nėra jokio poreikio ją koreguoti. Šalies nedarbo lygis jau „palindo“ po pusiausvyros rodikliu, todėl toliau išliks spaudimas kelti algas, siekiant išlaikyti įmonių vertinamus darbuotojus. Be to, pamažu didėjant

Vidutinio darbo užmokesčio pokyčiai atvirkščiai proporcingai koreliuoja su nedarbo lygiu.

Antrąjį šių metų ketvirtį realusis neto darbo užmokestis vis dar nebuvo pasiekęs antrojo prieškrizinių 2008 metų ketvirčio lygio.

8 diagrama. Vidutinio mėnesio bruto darbo užmokesčio metinis pokytis (be individualių įmonių, IV ketv., proc.)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

infliacijai, nominalaus darbo užmokesčio augimo tempas artimiausiais metais net paspartės. 2015 m. ir 2016 m. pabaigoje vidutinis darbo užmokestis bus atitinkamai 4,2 proc. ir 4,8 proc. didesnis nei prieš metus. 2017 m. vidutinis darbo užmokestis turėtų užtelėti 5,5 proc. Tikimės, kad kitų metų pradžioje valdžia padidins minimalią mėnesio algą nuo 325 iki 350 eurų.

Paskolų portfelis Lietuvoje kol kas gana menkai reaguojama į Europos centrinio banko kiekybinio skatinimo politikos įgyvendinimą. Tai galima paaiškinti tuo, kad pinigų pasiūlos didinimas automatiškai nelemia didesnio kreditavimo aktyvumo, ypač tuo atveju, jeigu problema slypi paklausos pusėje. Pastaruosiuose „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeriuose ne kartą pabrėžėme įmonių lūkuriamą ir palyginti vangų investavimą į gamybos plėtrą. Deja, ši problema išlieka aktuali iki šiol.

Šiuo metu paskolų paklausa gana ribotai reaguoja į istoriniame „dugne“ atsidūrusias palūkanų normas ir didėjančią kredito išteklių pasiūlą.

Šiuo metu paskolų paklausa gana ribotai reaguoja į istoriniame „dugne“ atsidūrusias palūkanų normas ir didėjančią kredito išteklių pasiūlą. Tai yra situacija, kuomet tradicinės pinigų politikos lubos pasiektos, todėl reikia fiskalinės ir struktūrinės politikos intervencijos, kad ūkio vežimas imtų judėti greičiau. Žinoma, galima laukti, kad kiekybinis skatinimas anksčiau ar vėliau atneš tam tikrą rezultatą, tačiau jis būtų pasiektas per ilgesnį laiką. Žemos infliacijos ir rekordiškai mažų palūkanų normų euro zonoje ciklas veikiausiai baigsis 2016–2017 m. ir gali atsitikti taip, kad nesusėjęs atsigauti kreditavimą vėl išstiks sąstingis, tik šį kartą dėl keliamų palūkanų normų.

Tuo tarpu JAV palūkanų normų didinimo ciklo pradžia jau čia pat, gal dar šiais metais įvyksiančiame Federalinio atsargų banko posėdyje. Nepaisant to, kad pastaruosiu metu pateikiami šios šalies makroekonominiai duomenys yra prieštaringi, didėjanti bazinė infliacija, gerėjanti darbo rinkos situacija, automobilių pardavimo statistika gali persverti veiksmų lėkštutę sprendimo kelti palūkanas naudai. Visgi pirmasis palūkanų normų padidinimas toli gražu nereikš banko įsipareigojimo sparčiai kelti palūkanas ateityje. Centrinis bankas spręs šį klausimą, atsižvelgdamas į ekonominės situacijos pokyčius ir gali sulėtinti ar net visiškai sustabdyti naują pinigų politikos ciklą.

Kaip ir ankstesniuose „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeriuose, manome, kad šiais ir ateinančiais metais nėra pagrindo tikėtis esminio kreditavimo šuolio, tačiau būtų jau nemenkas pasiekimas, jeigu paskolų portfelis imtų nuosekliai augti. 2015 m. ir 2016 m. paskolų portfelio pokyčio prognozę padidinome 1,5 proc. punkto atitinkamai iki 2,5 proc. ir 3 proc. 2017 m. paskolų portfelis išsaugų 4 proc.

Pastaraisiais mėnesiais grynųjų pinigų paklausa vėl stabilizavosi, kadangi gyventojų įpročiai nesikeičia sulig pinigų reformomis.

Indėlių augimo tempas, kaip ir prognozavome ankstesniuose „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeriuose, šiais metais akivaizdžiai sulėtėjo, kadangi intensyvus grynųjų pinigų virsmas į negrynuosius įvyko 2014 m. pabaigoje. Pastaraisiais mėnesiais grynųjų pinigų paklausa vėl stabilizavosi, kadangi gyventojų įpročiai nesikeičia sulig pinigų reformomis. Bankų taikomos priemonės, skatinančios negrynųjų pinigų naudojimą, turėtų duoti apčiuopiamą rezultatą per keletą metų, tačiau vargu ar gali pakeisti namų ūkių elgesį per 3–4 mėnesius.

Kitas svarbus indėlių bankuose stabilizacijos veiksnys – rekordiškai žemos palūkanų normos, kurios minimizuoja indėlininkų finansinę grąžą. Tiesa, defliacijos sąlygomis realioji metinė palūkanų norma yra didesnė nei nominalioji, tačiau tai ne kažin kokia paguoda, nes ji vis tiek neviršija 0,5 proc. Iš esmės indėlis yra tinkama alternatyva tik tiems investuotojams, kurie neieško būdų maksimizuoti pajamas iš savo santaupų, o tik rūpinasi jų fiziniu saugumu. Kaip rodo pasaulio

patirtis, tuo pačiu keliu eina ir instituciniai investuotojai, įsigyjantys „saugių“ valstybių skolos vertybinių popierių su neigiamu pajamingumu.

Teikiantieji prioritetą rizikingesnėms investicijoms renka nekilnojamojo turto arba akcijų rinkas, tačiau, kaip rodo neseniai įvykęs Kinijos akcijų burbulo sprogdimas, planuotas pelnas gali staiga virsti dideliu nuostoliu.

2015 m. dėl natūralių priežasčių (įvedus eurą) nutrūko grynųjų pinigų transformavimo į negrynuosius procesas, kuris vyko antrąjį 2014 m. pusmetį ir kilstelėjo palyginamąją bazę bei sumenkino spartaus indėlių didėjimo šiais metais perspektyvą. Ši tendencija buvo dar ryškesnė nei mes tikėjomės, todėl sumažiname 2015 m. indėlių apimties augimo prognozę nuo 4 proc. iki 1 proc., o 2016 m. – nuo 5 proc. iki 3 proc. 2017 m. indėlių portfelis padidės 5,0 proc.

Palūkanų normų srityje per keletą praėjusių mėnesių esminių pokyčių neužfiksuota. Europos centrinio banko kiekybinio skatinimo programa papildė anksčiau vykdytą palūkanų normų mažinimo politiką, kadangi šioji pasiekė natūralias ribas. Akivaizdu, kad bazinių palūkanų lūžio nebus tol, kol euro zonos ekonomika tvirčiau neatsistos ant kojų, o tą savo ruožtu pirmiausia lems Vokietijos ūkio būklė.

Deja, pastaruju metu Vokietijos kaip viso regiono ekonomikos garvežio vaidmuo nelabai įtikina. Ribota vokiškų prekių paklausa dolerio zonos šalyse neutralizavo teigiamą euro silpnėjimo įtaką eksporto konkurencingumui. Atsižvelgiant dar ir į tai, kad maždaug pusę savo prekių Vokietija eksportuoja į kitas euro zonos šalis, kurios, švelniai tariant, neblizga, peršasi niūrokos išvados dėl artimiausios perspektyvos. Padėtį, žinoma, pataisytų vidaus rinkos pagyvėjimas, tačiau, pirma, nesitikima spartaus atlyginimų augimo, antra, senstanti visuomenė pasižymi didesne taupymo norma ir neskuba papildomo euro išleisti vartojimo tikslais.

Tokiomis aplinkybėmis, ECB nesiryš keisti palūkanų normų politikos krypties, nebent dėl išorinio šoko (vidinių veiksmų kol kas tiesiog nėra) staigiai ūgtelėtų kainų lygis ir tektų prisiminti Centrinio banko mandatą užtikrinti kainų stabilumą, t. y. neleisti infliacijai viršyti 2 proc. ribos. Šiuo metu toks scenarijus atrodo turintis mažai ką bendro su realybe. Taigi palūkanų normų lygis tarpbankinėje rinkoje plūduriuoja dugne ir jo negali kilstelėti nei dabartiniai veiksniai, nei palūkanų kilimo ateityje lūkesčiai.

Vidutinė bankų suteiktų paskolų klientams palūkanų norma apžvelgiamuoju laikotarpiu stabilizavosi, tačiau, kita vertus, neįmanoma įžvelgti ir aiškios jų krypties: 2015 m. balandžio mėn. – 3,05 proc., gegužės mėn. – 2,56 proc., birželio mėn. – 3,12 proc. ir liepos mėn. – 2,84 proc. Ne finansų bendrovių ir namų ūkių indėlių palūkanų normos atitinkamais mėnesiais ne ką viršijo 0–0,24 proc., 0,21 proc., 0,21 ir 0,22 proc.

Nepaisant tvyrančio neapibrėžtumo pasaulio finansų rinkose, sunku apčiuopti palūkanų normų judėjimo „logiką“, tačiau visgi jų dugnas jau yra pasiektas. Federalinio atsargų banko palūkanų normų didinimo pradžia nesukuria jokio tiesioginio spaudimo Europos centriniam bankui daryti tą patį – pernelyg smarkiai skiriasi situacija abiejose rinkose. Kita vertus, dolerio palūkanoms lipant aukštyn, suaktyvės diskusijos apie ECB pinigų politikos ateitį. Kol kas nekeičiame ankstesniajame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeryje skelbtų vidutinių teikiamų paskolų eurais palūkanų normų prognozių – 3,50 proc. šių metų ir 3,75 proc. kitų metų pabaigoje. 2017 m. pabaigoje vidutinė paskolų palūkanų norma sudarys 4,00 proc.

ECB bazinių palūkanų lūžio nebus tol, kol euro zonos ekonomika tvirčiau neatsistos ant kojų, o tai savo ruožtu lems pirmiausia Vokietijos ūkio būklę.

Federalinio atsargų banko palūkanų normų didinimo pradžia nesukuria jokio tiesioginio spaudimo ECB daryti tą patį.

Europos centrinio banko kiekybinis skatinimas ir finansinė disciplina

Globali finansų krizė iš pagrindų supurtė nusistovėjusius ekonomikos teorijos postulatus ir dogmas. Ne išimtis yra ir centrinių bankų politika. Europos centrinis bankas ilgokai laikėsi Deutsche Bundesbank veiklos tradicijos, laikydamas aukščiausiu pinigų politikos prioritetu kainų stabilumą. Realūs ekonomikos procesai privertė pakoreguoti šį elgesį ir orientotis į konkrečias problemas, kurios yra unikalios ir reikalauja kūrybiškų sprendimų.

2015 m. Europos Sąjungos viešųjų finansų būklė šiek tiek pagerėjo, tačiau tebėra trapi. Europos Semestras – nauja platforma ekonominei ir fiskalinei politikai koordinuoti – sulaukia vis daugiau pasitikėjimo ir tampa šalims narėms vis labiau įpareigojančiu. Jis sukuria prielaidas saugiau įgyvendinti ECB kiekybinio skatinimo programą, kuri pradėta vykdyti šių metų pradžioje ir yra be kita ko skirta defliacijos tendencijoms nuslopinti.

ECB nedviprasmiškai pristatė kiekybinio skatinimo programą kaip reagavimą į monetarinius, o ne fiskalinius iššūkius.

ECB nedviprasmiškai pristatė kiekybinio skatinimo programą kaip reagavimą į monetarinius, o ne fiskalinius iššūkius. Pamėginsime įvertinti, ar iš tikrųjų kiekybinis skatinimas nelemia finansinės disciplinos silpnėjimo atskirose euro zonos valstybėse ir ar šitaip nėra apeinamas draudimas centriniam bankui tiesiogiai finansuoti valstybės biudžeto deficitą.

Pirmiausia reikėtų atsakyti į klausimą, ar vyriausybės vertybinių popierių pirkimas reiškia biudžeto deficito finansavimą? Kas atsitinka, jeigu centrinis bankas disponuoja savo šalies vertybinių popierių portfeliu? Praeityje ekonomistai buvo įsitikinę, kad centrinis valdžios aparatas ir centrinis bankas yra vienas kūnas – valstybė. Iš to būtų galima daryti išvadą, kad jeigu valstybė turi savo pačios skolos įsipareigojimą, jis tiesiog išnyksta. Skola daugiau nebecirkuliuoja ekonomikoje ir yra pakeičiama pinigais, kuriuos centrinis bankas emituoja vertybinių popierių pirkimo momentu.

Praėjusio šimtmečio antrojoje pusėje atskyrus vykdomosios valdžios ir centrinio banko atsakomybės ribas, šie samprotavimai nebeteko galios. Valstybės skola, kurią nuperka euro zonos centriniai bankai, neišnyksta iš viešųjų sąskaitų, apskaitomų Eurostato, o jos pokyčiai kontroliuojami pagal Stabilumo ir Augimo Pakto reikalavimus. Centrinė valdžia reguliariai moka palūkanas ir įsipareigoja išpirkti savo išleistus vertybinius popierius suėjus terminui. Tiesa, specifika yra ta, kad centriniai bankai uždirba iš šių investicijų tam tikrą pelną, kurio dalį vėliau grąžina į valstybės išdą mokesčių ir dividendų forma.

Taigi finansinė kompensacija, kurios gali tikėtis valstybė, priklauso nuo centrinių bankų įsigytų vertybinių popierių portfelio apimties, palūkanų normų dydžio ir jų disponavimo trukmės (žr. 1 lentelę). Kol kas ECB nekonkretizavo, kaip jis ketina pabaigti kiekybinio skatinimo programą. Paskelbta tik tiek, kad iki 2016 m. rugsėjo mėn. bus perkama kas mėnesį 60 mlrd. eurų vertės obligacijų bei kitų vertybinių popierių ir atitinkamai didinamas ECB balansas. Beje, Centrinio banko anksčiausiai įsigytų pagal šią programą vertybinių popierių galiojimo trukmė dar nebus pasibaigusi, kadangi 2015 m. kovo mėnesį nupirktų finansinių priemonių trumpiausias išpirkimo terminas buvo dveji metai.

Net tada, jeigu trečiąjį kitų metų ketvirtį ECB nuspręstų nebepūsti savo balanso, mes nieko nežinome (kol kas veikiausiai nežino ir pats ECB), kas nutiks po to – kada ir koku mastu jis mėgins „nuleisti orą“ iš balanso. Galima laukti, kol pasibaigs įsigytų vertybinių popierių galiojimo laikas ir jie bus išpirkti, tačiau galima ir parduoti juos antrinėje rinkoje anksčiau.

Kad ir kaip būtų, akumuliuota centrinių bankų finansinė nauda iš laikomo vertybinių popierių portfelio yra gana menka. Remiantis prielaida, kad ECB nebedidins savo balanso po 2016 m. rugsėjo mėn., o vertybiniai popieriai iki to laiko bus perkami kaip numatyta panašiomis į dabartines sąlygomis, Italija ir Ispanija „uždirbs“ vidutiniškai šiek tiek daugiau nei 0,1 proc. BVP per metus, Vokietija – tik 0,02 proc., Nyderlandai – 0,02 proc., Prancūzija – 0,04 proc., Airija – 0,06 proc. BVP. Tik Portugalija gali tik tikėtis labiau apčiuopiamos naudos – 0,25 proc. BVP – dėl ilgesnės vertybinių popierių trukmės (šių metų viduryje – vidutiniškai beveik 11 metų) ir didesnio vertybinių popierių pajamingumo (daugiau kaip 2 proc.).

Jeigu trečiąjį kitų metų ketvirtį ECB visgi nuspręstų nebepūsti savo balanso, sunku prognozuoti, kas nutiks po to – kada ir koku mastu Centrinis bankas jį pradės mažinti.

1 lentelė. Eurosistemos vykdomo viešojo sektoriaus obligacijų pirkimo programos rezultatai

Valstybė	ECB pagrindinio kapitalo dalis	Teorinis įsigijamų obligacijų pasiskirstymas	Teorinis vidutinis įsigijimas per mėnesį rinkos verte	Įsigytų obligacijų vertė iki rugpjūčio pab., mlrd. EUR	Mėnesio pirkimų vidurkis	Vidutinė įsigytų obligacijų trukmė	Tikėtini įsigijimai per visą periodą iki 2016 m. rugsėjo mėn.	Nominalus 2014 m. BVP	Tikėtini įsigijimai, lyginant su BVP	Bendras finansavimosi poreikis (2015+ 2016 m.)
	%	%	mlrd. EUR	mlrd. EUR	mlrd. EUR	m.	mlrd. EUR	mlrd. EUR	% BVP	%BVP
Vokietija	25,6	0,2	10,8	68,2	11,4	7,1	205	2 916	7,0	12
Prancūzija	20,1	17,7	8,5	53,8	9,0	7,9	162	2 132	7,6	36
Italija	17,5	15,4	7,4	46,6	7,8	9,1	141	1 616	8,7	41
Ispanija	12,6	11,1	5,3	33,5	5,6	9,7	101	1 058	9,5	43
Nyderlandai	5,7	5,0	2,4	15,2	2,5	6,6	46	663	6,9	19
Belgija	3,5	3,1	1,5	9,4	1,6	8,8	29	402	7,1	38
Austrija	2,8	2,5	1,2	7,5	1,2	8,0	23	329	6,9	15
Portugalija	2,5	2,2	1,0	6,6	1,1	10,8	19	173	11,0	38
Suomija	1,8	1,6	0,8	4,8	0,8	7,3	15	205	7,4	17
Airija	1,6	1,5	0,7	4,4	0,7	9,7	13	185	7,2	18
Slovakija	1,1	1,0	0,5	3,0	0,5	8,7	10	75	12,6	15
Slovėnija	0,5	0,4	0,2	1,3	0,2	7,7	4	37	10,2	23
Liuksemburgas	0,3	0,3	0,1	0,9	0,1	6,3	2	49	3,8	n.d.
Latvija	0,4	0,4	0,2	0,6	0,1	6,1	4	24	15,8	n.d.
Lietuva	0,6	0,5	0,2	0,6	0,1	5,6	4	36	10,5	16
Malta	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	10,5	0	8	0,0	14
Graikija	2,9	2,5	1,2	0,0	0,0	0,0	23	179	12,7	n.d.
Estija	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0	2,9	2	20	9,7	n.d.
Kipras	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	5,3	2	18	10,9	n.d.
Supranacionalinės organizacijos	0,0	12,0	5,8	35,6	5,9	7,1	110		0,0	
Euro zona	100,0	100,0	48,0	292,3	48,7	8,0	912	10 127	9,0	n.d.

Išsibalansavusi euro zonos ekonomika ir ekspansinė ECB pinigų politika nusmukdė palūkanų normas iki visiško dugno dar iki kiekybinio skatinimo programos pradžios.

Jei ne kiekybinio skatinimo programa, dabartinė situacija verstų ECB mažinti bazines palūkanų normas, įvairiais skaičiavimais, dar papildomai 70–200 bazinių punktų.

Taigi ECB kiekybinio skatinimo programos finansinis „pamušalas“ nėra toks patrauklus, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Pagrindinė priežastis yra ta, kad ši programa vykdoma tuo metu, kai vertybinių popierių pajamingumas yra istoriškai žemiausio lygio, o kai kuriose šalyse – net neigiamas. Kiekybinio skatinimo pradžioje vidutinis centrinių bankų įsigyjamų vertybinių popierių pajamingumas Vokietijoje sudarė 0,24 proc., Prancūzijoje – 0,34 proc., Ispanijoje ir Italijoje – truputį daugiau kaip 1 proc.

Kitas kanalas, kuriuo centriniai bankai suteikia finansinę paramą išdui, yra palūkanų normų mažėjimas. Pažymėtina, kad išsibalansavusi euro zonos ekonomika ir ekspansinė ECB pinigų politika nusmukdė palūkanų normas iki visiško dugno dar iki kiekybinio skatinimo programos pradžios. Paskelbus apie programos įgyvendinimą, daugelio euro zonos šalių (išskyrus Graikiją) vertybinių popierių pajamingumas mažėjo panašiu tempu kaip ir 2014 metais, kuomet Centrinis bankas diegė kitas priemones kainų stabilumui palaikyti. Šių metų viduryje pajamingumo nuosmukis liovėsi, o kai kurių euro zonos šalių ilgesnės trukmės vertybinių popierių pajamingumas net „atšoko“. Žinoma, šią tendenciją reikėtų vertinti Graikijos krizės kulminacijos kontekste.

Galima padaryti pirminę išvadą, kad kiekybinio skatinimo programa ir jos panaudojimas antriam biudžeto deficitui finansuoti nepakirto euro zonos šalių narių fiskalinės drausmės. Nėra prielaidų manyti, kad papildoma pinigų emisija sukūrė prielaidas viešajam sektoriui daugiau išlaidauti ir skolintis, veikiau atvirkščiai – ECB mėgino palengvinti jau anksčiau įsiskolinusių valstybių dalią.

Teoriškai mes galime samprotauti, kad centrinio banko įsigytais vertybiniais popieriais finansuojama valstybės skola ir virsta emituotais pinigais, kurie bent jau kol kas nelemia infliacijos paūmėjimo. Tiesa, kaip jau įsitikinome, šių vertybinių popierių sankaupa centrinių bankų aruode teikia jiems palyginti menkas pajamas. Taigi ECB padeda euro zonos narėms ne tiek pervesdamas iš pinigų politikos operacijų uždirbtas pajamas į valstybių išdą, kiek sudarydamas sąlygas jų vertybinių popierių pajamingumui ir skolinimosi kaštams mažėti. Šia prasme kiekybinio skatinimo priemonių poveikis nesiskiria nuo kitų krizės metu ECB taikytų priemonių. Tai sukelia keblumų „separuoti“ kiekybinio skatinimo ir kito monetarinio arsenalo panaudojimo įtaką.

Jei ne kiekybinio skatinimo programa, dabartinė situacija verstų ECB mažinti bazines palūkanų normas, įvairiais skaičiavimais, dar papildomai 70–200 bazinių punktų. Kuomet jau ir taip pasiekta neigiamų palūkanų teritorija, toks drastiškas palūkanų normos mažinimas turėtų sunkiai prognozuojamų pasekmių. Kitaip tariant, pinigų kiekio didinimu stengtasi palengvinti našta, kuri būtų visu svoriu užgulusi savo natūralias ribas pasiekusią palūkanų normų politiką.

Kita vertus, „nemokamų pietų“ nebūna – ECB kiekybinio skatinimo politika pastūmėjo investuotojus atsigręžti į nekilnojamojo turto rinką. Kai kuriose Europos šalyse tai sukėlė būsto kainų burbulų riziką. ECB politika veikia ne tik euro zonos narės Vokietijos, bet ir už euro zonos ribų esančios Norvegijos bei Jungtinės Karalystės nekilnojamojo turto rinkas. Tačiau tai yra jau atskiro straipsnio verta tema...

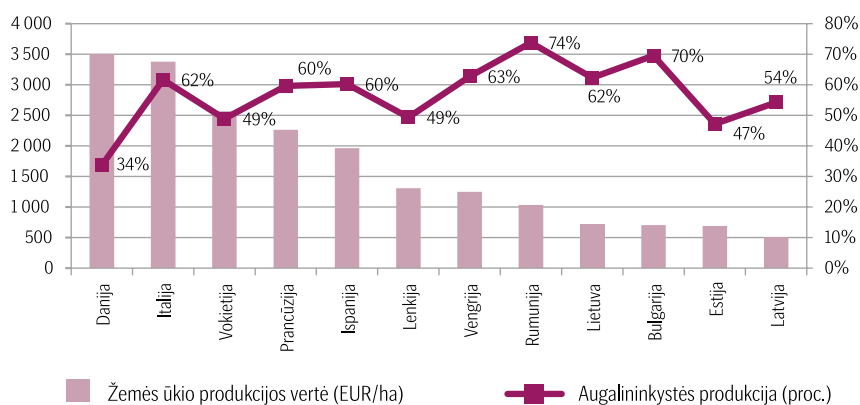
Svetur išplaukiantys rekordininkai grūdai

Žodis „rekordas“ per pastaruosius penkerius metus dažniausiai naudotas pabrėžiant didėjusį grūdų ir rapsų plotą bei derlingumą, kurie leido ir šiemet pasiekti didžiausią bendrą šios žemės ūkio produkcijos kiekį. Didžioji dalis grūdų ir rapsų palieka mūsų šalį kaip žaliavinę prekę – Lietuva įsitvirtino penktojoje vietoje ES pagal kviečių eksporto kiekį trečiausias šalis. Viena vertus, tik grūdų eksportas didesnės pridėtinės vertės tarpinėse grandyse nesukuria, todėl didesnio derliaus naudą pirmiausia pajunta ūkininkai, transporto ir krovos įmonės uoste. Kita vertus, grūdų kaip žaliavos eksportas išgrynina ūkininkams grūdų supirkimo kainodarą, atitinkamai nusiskundimų dėl žemų supirkimo kainų kaip žaliavinio pieno atveju, būna daug rečiau.

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvos žemės ūkyje įvyko akivaizdūs pokyčiai, įtvirtinę augalininkystę kaip dominuojančią žemės ūkio veiklą šalyje. 2014 m. bendroji augalininkystės produkcija jau sudarė 62,3 proc. visos šalies žemės ūkio produkcijos, arba 10,8 proc. punkto daugiau nei 2004 m. Lietuvos augalininkystės produkcija palyginamosiomis kainomis nuo 2004 m. iki dabar padidėjo 76,3 proc., gyvulininkystės – tik 2,8 proc. Tiesa, tai nepadėjo išspręsti įsise-nėjusios problemos – Lietuvoje žemės ūkio produkcijos vertė, sukuriama iš vieno hektaro žemės ūkio naudmenų, lieka daug mažesnė nei daugelio kitų ES valstybių. Antai Vokietijos surkurta produkcijos vertė iš hektaro yra 3,6 karto, Lenkijoje – 1,8 karto didesnė nei Lietuvoje. Didesnė produkcijos vertė įprastai sukuriama labiau gyvulininkystėje užsiimančiose ES valstybėse (lyginant reikėtų atsižvelgti į tai, kad pietinių valstybių augalininkystės produkcijos vertę didina vyno iš vynuogių gamyba, kuri dėl oro sąlygų Lietuvoje negalima).

Lietuvoje žemės ūkio produkcijos vertė, sukuriama iš vieno hektaro žemės ūkio naudmenų, lieka daug mažesnė nei daugumos kitų ES valstybių.

9 diagrama. Lietuvoje žemės ūkio produkcijos vertė vis dar viena žemiausių ES

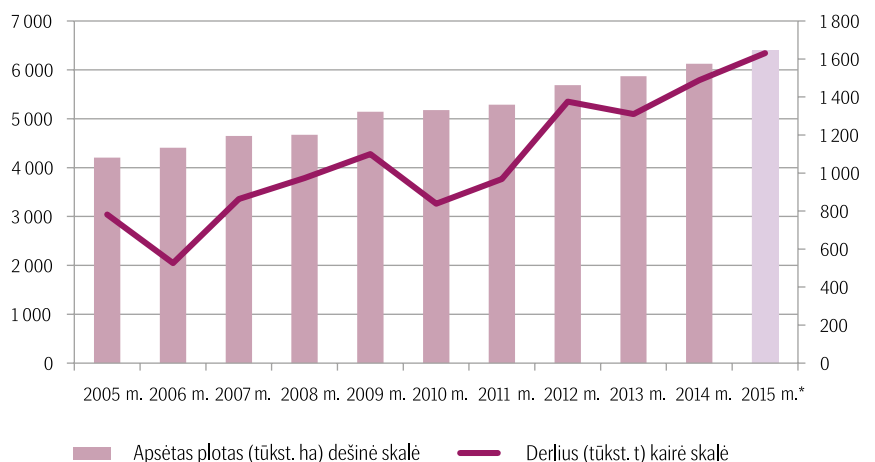
Viena vertus, tokie struktūriniai pokyčiai didesnio tiesiogiai matomo pridėtinės vertės šuolio žemės ūkio produktų gamyboje negarantavo, nes nuo 2004 m. Lietuvoje šalies bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis padidėjo 34 proc., o pridėtinė vertė žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje augo tik 20 proc. (atitinkamai 99 proc. ir 49 proc. rinkos kainomis). Kita vertus, maisto, gėrimų ir tabako pramonės pridėtinė vertė per tuos metus augo sparčiau nei šalyje sukurta bendroji pridėtinė vertė (+131 proc.), o tai leidžia teigti, kad lietuviškus produktus (daugiausia pieno) naudojanti pramonė prisidėjo prie ekonomikos augimo daugiau nei vidutiniškai.

Grūdinių kultūrų ir rapsų plotai šiais metais buvo net 51,8 proc. didesni nei prieš dešimt metų.

Augalininkystės, o tiksliau, grūdų ir rapsų auginimo plėtrą geriausiai rodo plotų ir derlingumo augimas per pastarąjį dešimtmetį. Grūdinių kultūrų ir rapsų plotai šiais metais buvo net 51,8 proc. didesni nei prieš dešimt metų. Tokio šuolio veikiausiai niekas neprognozavo, dabar rasti bent jau vidutiniškai derlingos neprižiūrimos žemės Lietuvoje yra labai sudėtinga, o pačios žemės kaina yra kelis kartus didesnė nei prieš dešimtmetį. Tokį grūdinėms kultūroms bei rapsui auginti naudojamų plotų padidėjimą lėmė keli veiksniai:

- Augusios Europos Sąjungos tiesioginės išmokos už turimą žemės ūkio naudmenų plotą. Atsižvelgiant į tai, kad augalininkystė reikalauja mažiau investicijų bei darbo sąnaudų nei gyvulininkystė, o išmokos nepriklauso nuo gaminamos produkcijos, užsiimti augalininkyste tapo kur kas „patogiau“.
- Didėjantis ūkininkų išprusimas bei gerėjantis apsirūpinimas technika leido padidinti pasėlių derlingumą, todėl atitinkamai augo apdirbamos žemės pelningumas, o tai skatino didinti dirbamus žemės plotus.
- Istoriskai pakankamai aukštos grūdų ir rapsų kainos, leidusios ūkininkams dirbti pelningai ir plėsti apdirbamus plotus.
- Ūkių stambėjimas, kurį lėmė senosios kartos ūkininkų pasitraukimas ir turėtos žemės pardavimas/išnuomojimas.
- Mažėjęs gyvulių bandos dydis Lietuvoje, mažinęs poreikį ir pašarams.

10 diagrama. Grūdų ir rapsų derlius Lietuvoje

Kaip minėta, Lietuvos ūkininkai *know-how* požiūriu vejasi Vakarų Europos kolegas, iš jų semdamiesi patirtį, kaip efektyviau apdirbti žemę, o ir augalų priežiūros produktų naudojama daugiau. Tai duoda vaisių – kviečių derlingumas 2012–2014 m. buvo maždaug trečdaliu didesnis nei 2004–2006 m. Be to, ūkininkai sugeba didinti ir aukštesnės kokybės kviečių derlių – pastaraisiais metais padidėjo maistingų kviečių dalis bendroje kviečių derliaus struktūroje.

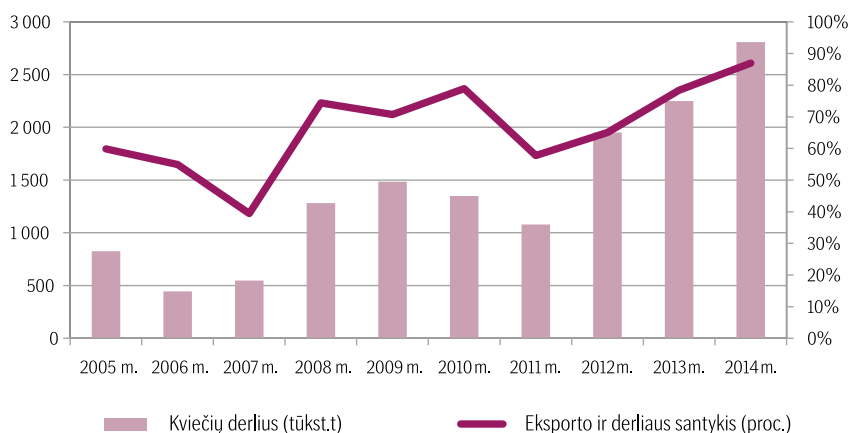
Šie pokyčiai lėmė, kad 2015 m. grūdų derlius vėl buvo rekordinis ir maždaug 109 proc. didesnis, palyginti su 2005 m. Tikėtina, kad derlingumas artimiausiais metais dar gali augti, nes dirvožemio potencialas nėra iki galo išnaudotas. Be to, ūkiai turėtų toliau stambėti, o masto ekonomija gerins efektyvumo rodiklius. Tiesa, didinant efektyvumą susiduriama su pernelyg dideliu gamtos išteklių išekvojimu ir tai, deja, atspindi prastėjanti dirvožemio kokybė.

Didžioji dalis Lietuvoje užaugintų grūdų yra eksportuojama, nes vidaus rinka yra gana stabili ir laipsniškas paklausos augimas neleidžia „sugerti“ gausnio derliaus šalyje. Vidaus paklausą pastaraisiais metais labiau skatina tik Panevėžio krakmolo ir glitimo gamintoja *Amilina*, kuri vien šiais metais planuoja ketvirtadaliu iki 450 tūkst. t padidinti kviečių pirkimą. Be to, didėja ir miltų gamintojų Lietuvoje produkcijos apimtis: 2014 m. buvo pagaminta 395 tūkst. t kvietinių ir ruginių miltų, arba 58 proc. daugiau nei prieš penkerius metus.

Grūdų vidaus paklausa pastaruosius penkerius metus svyravo 1,9–2,2 mln. t intervale, tad akivaizdu, kad jų perteklius, kuris didėjant derliui vis auga, turi iškeliauti svetur. Pavyzdžiui, per pastaruosius trejus metus iš šalies eksportuota apie 72 proc. visų šalyje išaugintų kviečių. Pagrindinėmis kviečių eksporto kryptimis už ES pastaraisiais metais buvo Iranas ir Saudo Arabija. Vien į pirmąją šalį per trejus metus eksportuota apie 40 proc. visų iš Lietuvos išvežtų kviečių. Tai, kad šiais metais Iranas pasitraukė iš aktyvių kviečių pirkėjų gretų, yra prasta naujiena ūkininkams, nes pastaroji šalis dosniai mokėdavo už aukštesnės kokybės kviečius, kokius galėdavo pateikti Lietuvos ūkininkai. Dabar Lietuvos grūdų pardavėjai priversti ieškoti pirkėjų iš Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų šalių,

Didinant efektyvumą susiduriama su pernelyg dideliu gamtos išteklių išekvojimu ir tai, deja, atspindi prastėjanti dirvožemio kokybė.

11 diagrama. Kviečių derlius Lietuvoje ir eksportas

Grūdai yra tarptautinė biržinė prekė, todėl atrasti pirkėją nėra sudėtinga pasiūlius tuo metu esančią rinkos kainą.

kur konkurencija yra daug didesnė, o kokybės reikalavimai ne tokie aukšti, todėl ir kaina mažesnė.

Vienas iš pagrindinių grūdų verslo privalumų yra tai, kad grūdai yra tarptautinė biržinė prekė, todėl atrasti pirkėją nėra sudėtinga pasiūlius tuo metu esančią rinkos kainą. Tad ir ūkininkams yra daug lengviau suvokti grūdų supirkimo kainodarą, nes didžioji kainos dalis yra priklausoma nuo biržos kainos, o likusi dalis – elevatoriaus, transporto iki uosto bei prekybininkų veiklos sąnaudos – kinta palyginti nežymiai. Tai yra tam tikras verslo privalumas, palyginti su perdirbimo veikla, kai ūkininkui jau sudėtingiau suprasti, kodėl žaliavos iš jo supirkimo kaina sudaro jau daug mažesnę dalį galutinės prekės ar gaminio vartotojui kainos.

Grūdų versle svarbiausia verslo grandine tampa logistikos organizavimas. Todėl pridėtinė vertė daugiausia kuriama saugojimo (grūdų sandėliavimas elevatoriuose bei uosto sandėliuose), pervežimų (geležinkelių bei autotransporto paslaugos), krovos uoste ir kokybės nustatymo bei kontrolės (survejerio paslaugos) grandyse. Visi šie sektoriai susiduria su iššūkiais, atsirandančiais augant derliaus ir atitinkamai eksporto apimčiai. Beje, j juos (elevatorių, ūkininkų, uosto saugojimo talpų plėtra, uosto gilinimas, grūdams vežti skirto autotransporto parko didinimas) pastaruoju metu daug investuota, suvokiant, kad veiklos perspektyvos yra šviesios. Kartu nesunku įsitikinti, kad tai yra patys pelningiausi sektoriai, kurie mažai priklauso nuo kainų rinkoje svyravimų, o daugiau nuo derliaus kiekio.

Nors grūdų eksportas ir džiugina, bet kartu jis primena seną problemą – žaliavinės produkcijos pardavimas yra mažiausią pridėtinę vertę kurianti verslo grandis, todėl Lietuva neišnaudoja savo gamybos potencialo. Viena vertus, tam paaiškinimą galima nesunkiai rasti – Lietuva yra toli nuo pagrindinių galutinės produkcijos pirkėjų rinkų (pavyzdžiui, miltų), nes didieji kviečių pirkėjai – Iranas ir Saudo Arabija – perka grūdus, kuriuos mala patys, o konkuruoti artimų šalių rinkose yra labai sudėtinga, nes vietiniai aplinkinių rinkų dalyviai turi konkurencinį privalumą vien dėl mažesnių logistikos kaštų. Be to, tie patys miltai tarptautinėje rinkoje yra žaliava, kurią parduodant didmeninėje rinkoje negalutiniam vartotojui daugiau uždirbti yra sunku. Taigi pagrindinis kelias, kuriuo einant galima sukurti didesnės pridėtinės vertės eksporto produktą, lieka įvairių iš kviečių išgaunamų medžiagų, naudojamų maisto, gėrimų, popieriaus, chemijos pramonėje gamyba. Čia Lietuva turi realią konkurencinę persvarą, tačiau jai realizuoti reikia ne tik materialinių, bet ir žmogiškųjų investicijų.

Nuosavas automobilis lietuviui – prabanga ar brangi būtinybė?

Automobilio turėjimas suteikia asmeninių ir ekonominių privalumų. Vis dėlto iš mažų pajamų besiverčiančiam namų ūkiui neturėti automobilio yra finansiškai geriau negu jį turėti. Pagal su automobilio turėjimu susijusių išlaidų dalį, palyginti su pajamomis, Lietuva – viena iš Europos lyderių. Vis tik daugelis žmonių asmeninį automobilį laiko ne prabanga, o būtinybe.

Automobilis – antras didžiausias vertės daiktas namų ūkyje po būsto. Kartais automobilio turėjimas laikomas priklausymo viduriniajai klasei rodikliu: jei namų ūkis gali įpirkti automobilį, vadinasi, ne visos pajamos išleidžiamos pirmojo būtinumo poreikiams (maistui ir būstui), o namų ūkis teoriškai gali pirkti ir kitas santykinai brangias ne pirmojo būtinumo prekes. Visgi šio namų ūkio priklausymo viduriniajai klasei nustatymo kriterijaus kritikai prieštarauja, kad automobilis automobiliui nelygu: už kelis šimtus eurų nusipirktas automobilis yra ne ką brangesnis už televizorių ar trijų mėnesių šildymo sąskaitą neekonomiškai šilumą naudojančiame name. Kita vertus, rasis ir tokių namų ūkių, kuriems pakanka pajamų įpirkti ir brangesnį automobilį, bet jie jo neperka – dėl to, kad pagal gyvenimo būdą jis jiems nereikalingas, todėl, kad negali vairuoti, nenori būti gamtos teršėjais, dėl to, kad jiems nuosavo automobilio nereikia, nes gali savo tikslams naudoti tarnybinį.

Yra ir kitų, su namų ūkio charakteristikomis, susijusių priežasčių, kodėl žmonėms vis tik reikalingas automobilis. Tai gyvenimo įvykiai ir socialiniai-psichologiniai veiksniai. Moksliniais tyrimais nustatyta, kad sprendimą turėti ar neturėti, įsigyti ar parduoti automobilį lemia tokie gyvenimo pokyčiai, kaip darbo pobūdžio, darbo ir gyvenamosios vietos pasikeitimas, šeimos sukūrimas arba iširimasis, vaiko gimimas. Pasikeitus darbo ar gyvenimo aplinkybėms, pasikeičia ir kelionių automobiliu paklausa. Dar svarbūs ir socialiniai veiksniai – jau susiformavę keliavimo įpročiai, visuomenės požiūris į viešąjį transportą, automobiliui priskiriama signalinė žmogaus socialinio-ekonominio statuso funkcija. Mokslininkai pastebėjo, kad, pavyzdžiui, jaunimas kylančios ekonomikos šalyse (tokiose kaip Kinija, Indonezija, Libanas, Taivanas) labiau trokšta turėti nuosavą automobilį negu jų bendraamžiai išsivysčiusiose valstybėse, tokiose kaip Olandija, JAV, Japonija.

SEB banko atliktas tyrimas Lietuvoje šiemet vasarą parodė, kad automobilį įsigyti svarbu ir mūsų jauniems žmonėms. Automobilio įsigijimą, kaip svarbiausią taupymo tikslą šiame savo gyvenimo etape, paminėjo tiek pat jaunuolių, kiek ir nurodžiusių, jog taupo būstui įsigyti arba pagerinti – po 22 proc. visų taupančių.

Automobilio turėjimas suteikia asmeninių ir ekonominių privalumų – didina žmogaus mobilumą, galimybes lanksčiai reaguoti į besikeičiančias darbo rinkos ar ekonominės veiklos sąlygas, mažina geografinę priklausomybę, didina galimybes darbo rinkoje. Kita vertus, iš mažų pajamų gyvenančiam namų ūkiui automobilio neturėti yra finansiškai naudingiau negu jį turėti. Reikėtų giliau ištyrinėti, kokias socialines, ekonomines, sveikatos priežiūros ir švietimo galimybes praranda namų ūkis, kuris priverstas daugiau negu pusę savo pajamų skirti santykinai brangiam automobilio išlaikymui.

Kartais automobilio turėjimas laikomas priklausymo viduriniajai klasei rodikliu.

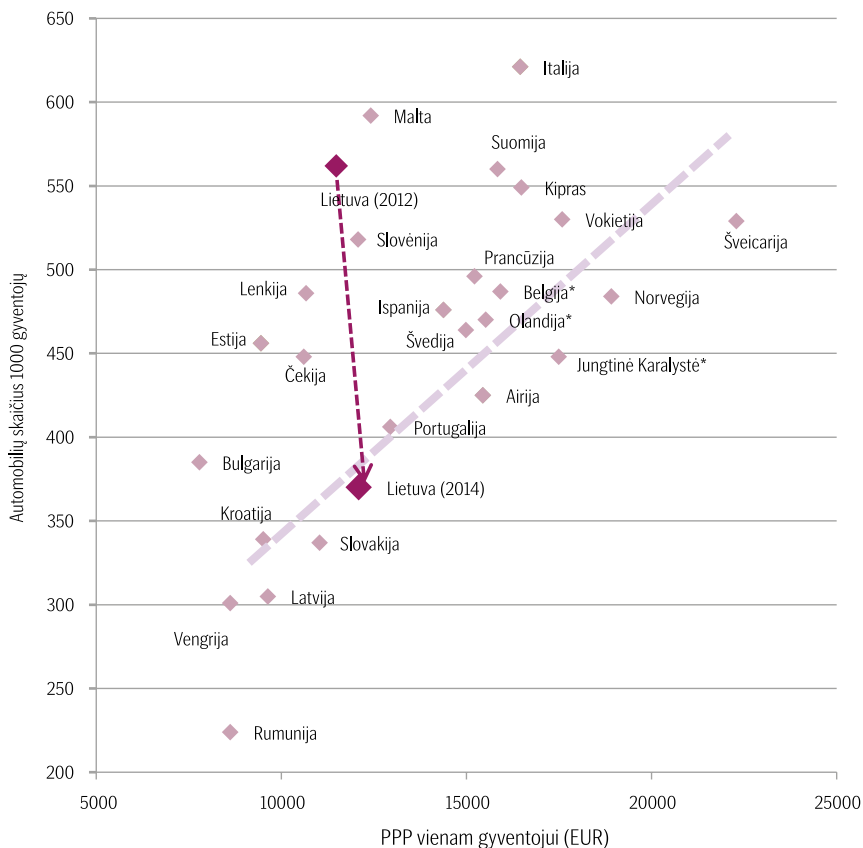
Nustatytas stiprus ryšys tarp šalies ekonominio išsivystymo ir automobilių skaičiaus.

Kad ir kaip būtų, nustatytas glaudus ryšys tarp šalies ekonominio išsivystymo ir automobilių, tenkančių vienam gyventojui, skaičiaus (žr. 12 diagramą).

Lietuvoje 2013 m. tūkstančiui gyventojų tenkantis automobilių skaičius (562) buvo panašus ir netgi didesnis negu gana turtingose valstybėse, tokiose kaip Suomija (560), Vokietija (530), Šveicarija (529). Visgi, kaip rodo statistiniai duomenys, 87 proc. automobilių mūsų šalyje buvo senesni negu 10 metų – dažniausia tokie, kuriais nebeįvažinėti suomia, vokiečiai ar šveicarai. 2014 m. pakeitus automobilių registracijos tvarką, kai esant požymių, jog automobilis nedalyvauja arba negali dalyvauti šalies eisme (automobilis nėra apdraustas valdytojo civilinės atsakomybės draudimu, nėra atlikta techninė apžiūra), jis buvo tiesiog išregistruotas, automobilių, tenkančių 1 000 gyventojų, skaičius sumažėjo beveik perpus (iki 370 automobilių 1 000 gyventojų). Tada mūsų šalies rodiklis jau nebeprisitaravo anksčiau minėtai ekonominio išsivystymo ir automobilių skaičiaus priklausomybei ir tapo panašus į lygiavertio ekonominio išsivystymo šalių – Latvijos (305), Slovakijos (337), Bulgarijos (385) rodiklius (žr. 12 diagramą). Vadinasi, svarbu, ne tik tai, kiek automobilių važinėja šalies keliuose, bet ir kokia yra tų automobilių kokybė.

Svarbu ne tik kiek, bet ir kokie automobiliai važinėja šalies keliuose – pernai keturi iš penkių Lietuvos keliais galinčių važiuoti automobilių buvo senesni negu 10 metų.

12 diagrama. Automobilių skaičius ir šalies ekonominis išsivystymas (2012 m.)

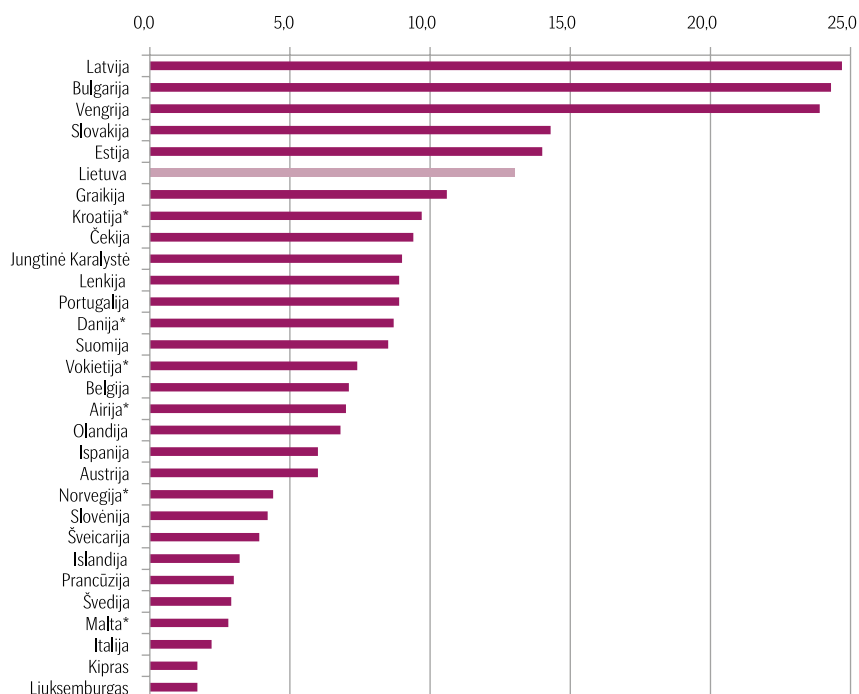
Remiantis portalu „Autoplius.lt“ duomenimis, vidutinė perkamo naudoto automobilio kaina (19 iš 20 perkamų automobilių yra būtent naudoti) – 3,6 tūkst. eurų arba maždaug pusmečio alga. Mūsų krašte laikoma įsigalėjusia norma pirkti seną naudotą automobilį. Galima matyti abipusį paklausos ir pasiūlos ryšį – naudotų automobilių atgabenimo į šalį, pardavimo ir remonto versle sukasi nemaža žmonių. Ko gero, dėl to mūsų šalyje namų ūkių, nurodančių, jog negali įsigyti automobilio dėl lėšų stokos, dalis (13 proc.) yra mažesnė negu Estijoje (14 proc.) ar Latvijoje (25 proc., žr. 13 diagramą).

Remiantis suderinto vartojimo kainų indekso struktūra, išlaidos automobiliui įsigyti Lietuvoje vidutiniškai sudaro palyginti nedidelę dalį – 2,32 proc. vartojimo krepšelio išlaidų (ES vidurkis – 3,2 proc.), pagal su automobiliu susijusių išlaidų – be automobilio įsigijimo įtraukiant ir išlaidas atsarginėms dalims, remontui ir priežiūrai, degalams ir tepalams – dalį vartotojo krepšelyje Lietuva tampa viena iš regiono lyderių, nusileidžiančių Liuksemburgui ir Slovėnijai (žr. 14 diagramą).

Žinoma, tarp Liuksemburgo ir Lietuvos namų ūkių perkamosios galios ir šių šalių gatvėse važinėjančių automobilių kokybės skirtumų yra daugiau nei pa-

Pagal su automobiliu susijusių išlaidų dalį vartotojo krepšelyje Lietuva – viena iš regiono lyderių.

13 diagrama. Namų ūkių, nurodančių, jog negali įsigyti automobilio dėl lėšų stokos, dalis (2014 m., proc.)

* 2013 m. duomenys

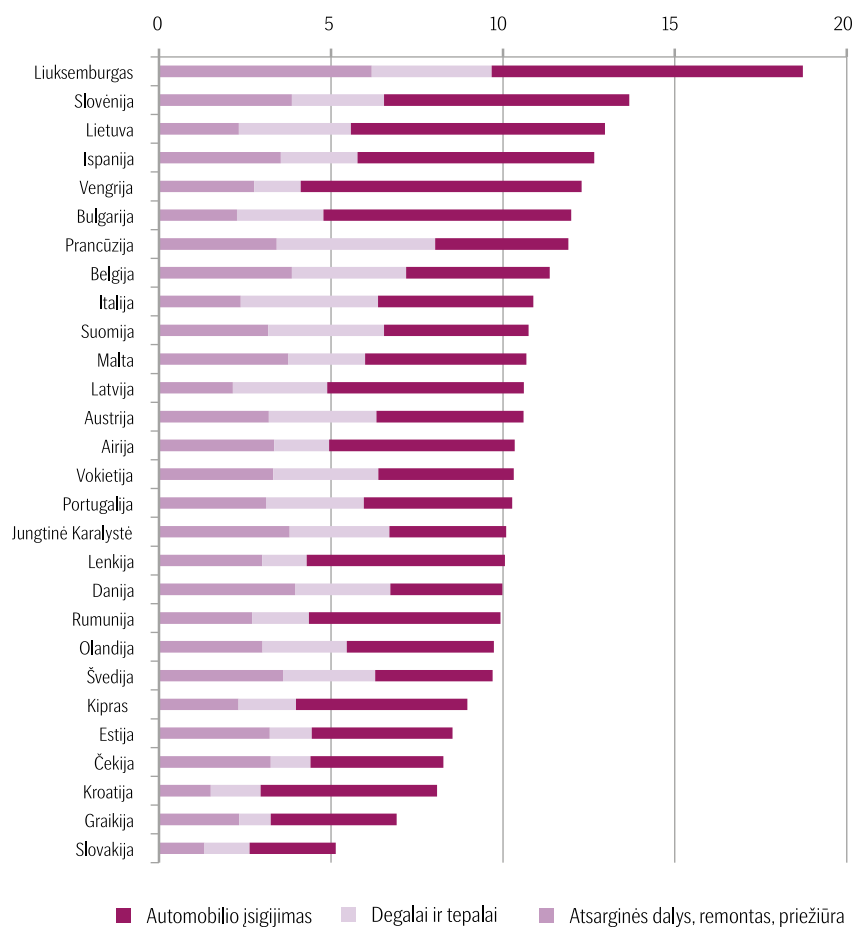
Ypač brangiai, palyginti su pajamomis, Lietuvos gyventojams kainuoja degalai ir tepalai.

našumų. Akivaizdu, kad tokią didelę išlaidų automobiliui dalį mūsų šalyje lemia palyginti žemas pajamų lygis, panašiai kaip ir šiame sąraše netoli nuo Lietuvos atsidūrusioje Bulgarijoje. Kita vertus, pavyzdžiui, ne tokioje geografiškai ir ekonomiškai tolimoje Estijoje, nepaisant didesnių pajamų, išlaidų automobiliams įsigyti dalis krepšelyje yra didesnė negu Lietuvoje (3,22 proc.), bet išlaidų, kurios skiriamos automobiliui eksploatuoti, santykinis dydis Estijoje yra dvigubai mažesnis negu Lietuvoje.

Galima daryti išvadą, kad pigiai įsigytas automobilis „pabrangsta“ vėliau, kai jį pradėdame eksploatuoti. Ypač brangiai, palyginti su pajamomis, Lietuvos gyventojams kainuoja degalai ir tepalai. Degalai kainuoja visose šalyse labai panašiai, tuo tarpu namų ūkių pajamos yra labai nevienodos. Dėl šios priežasties galimybes įsigyti degalų pigiau, neteisėtai išvengiant mokesčių, daugelis mūsų šalies gyventojų vertina palankiai.

Kita vertus, automobilio turėjimas vis dėlto padeda sutaupyti kitų su transporto paslaugomis susijusių išlaidų. Pagal išlaidų, tenkančių keleivių pervežimo paslaugoms, dalį vartojimo krepšelyje Lietuva atsilieka Europoje (1,9 proc., kai ES vidurkis – 2,7 proc.). Kaip nesinaudojimo viešuoju transportu priežastį

14 diagrama. Su automobilio įsigijimu, eksploatavimu ir priežiūra susijusių išlaidų dalis vartojimo krepšelyje (SVKI, 2015 m., proc.)

dažnas Lietuvos gyventojas pamini, jog, jo nuomone, viešasis transportas nepadedą sutaupyti nei pinigų, nei laiko. Tačiau čia papuolame į savotišką užburtą ratą – nesinaudojame viešuoju transportu, nes brangu ir nepatogu, o brangu ir nepatogu todėl, kad per mažą vartotojų, todėl didesnės investicijos į infrastruktūros efektyvumą pernelyg lėtai atsiperka.

Apibendrinant galima pasakyti, jog automobilis lietuviui – brangi būtinybė. Šį būtinumą lemia įpročiai, nepatrauklios alternatyvos, palyginti nesunkiai įperkamas tipinis mūsų keliais riedantis automobilis. Tačiau pigiai įsigijus neekonomišką automobilį, patenkinti keliavimo iš taško A į tašką B poreikį – ko gero, svarbiausią asmeninio automobilio funkciją – nedidelių pajamų šalyje yra palyginti brangu.

Žinoma, padėtį galėtų pakeisti visuotinis automobilių apmokestinimas, kuris kartu su viešojo transporto infrastruktūros pertvarkymu smarkiai pakoreguotų gyventojų preferencijas. Deja, Vyriausybė ir Seimas, svarstydami šio mokesčio tikslingumą, papuola į socialinius spąstus. Jeigu norima sumažinti aplinkos taršą ir paskatinti automobilių parko atsinaujinimą, reikėtų apmokestinti automobilius pagal amžių ir CO₂ emisiją, tačiau tai taptų papildomu mokesčiu ir taip blogiau nei vidutiniškai gyvenantiems namų ūkiams, tuo tarpu naujų automobilių apmokestinimas reikštų prabangos apmokestinimą, tačiau formuotų netinkamą motyvaciją, kliudančią automobilių kokybei gerėti. Kad ir kaip būtų, įstatymų leidėjai Lietuvoje praleido beveik visą politinę kadenciją, ginčydamiesi dėl šio modelio reikalingumo, tačiau jo taip ir neįgyvendino.

Nesinaudojame viešuoju transportu, nes brangu ir nepatogu, o brangu ir nepatogu todėl, kad dėl mažo vartotojų skaičiaus investicijos į infrastruktūros efektyvumą gali pernelyg ilgai neatsipirkti.

Priedas

1 lentelė. Pagrindiniai ekonominiai ir finansiniai rodikliai 2006–2017 m.

	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m. (faktas)	2015 m. (prognozė)	2016 m. (prognozė)	2017 m. (prognozė)
Realiojo BVP metinis pokytis (proc.; pašalinus sezono ir darbo dienų įtaką)	11,1	2,8	-14,9	1,7	6,1	3,9	3,2	3,0	1,5 (I pusr.)	1,8	2,8	3,2
Nominalusis BVP (mlrd. Eur)	29,041	32,696	26,935	28,001	31,247	33,314	34,956	36,309	17,521 (I pusr.)	36,708	37,846	39,512
Valdžios sektoriaus balansas (ESS 2010, proc. BVP)	-1,0	-3,3	-9,3	-6,9	-9,0	-3,2	-2,6	-0,7	-2,9 (I ketv.)	-1,5	-0,5	0,0
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI (proc.)	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2	-0,5 (rugpjūtis)	-0,7	0,3	1,2
Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP)	-14,4	-12,9	3,7	0,1	-3,7	-0,2	1,6	0,1	-5,0 (I pusr.)	-4,0	-4,5	-4,5
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (be individualių įmonių, IV ketv., Eur)	594,3	671,7	613,5	614,4	629,9	646,4	677,8	714,5	713,9	744,5	780,2	823,2
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio metinis pokytis (be individualių įmonių, IV ketv., proc.)	18,5	13,0	-8,7	0,2	2,5	2,6	4,8	5,4	4,6 (II ketv.)	4,2	4,8	5,5
Nedarbo lygis (tyrimo duomenimis, vidutinis, proc.)	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,7 (I pusr.)	9,5	9,0	8,5
Kitų PFI paskolos rezidentams (laikotarpio pabaigoje, mlrd. Eur)	17,294	20,598	18,782	17,867	16,922	17,100	16,790	16,541	16,955 (liepa)	16,955	17,464	18,162
Kitų PFI paskolų rezidentams metinis pokytis (proc.)	42,9	19,1	-8,8	-4,9	-5,3	1,1	-1,8	-1,5	2,5 (liepa)	2,5	3,0	4,0
Rezidentų indėliai kitose PFI (laikotarpio pabaigoje, mlrd. Eur)	10,665	10,524	11,392	12,561	12,274	13,373	13,815	16,289	16,103 (liepa)	16,452	16,945	17,793
Rezidentų indėlių kitose PFI metinis pokytis (proc.)	23,4	-1,3	8,2	10,3	-2,3	9,0	3,3	17,9	12,7 (liepa)	1,0	3,0	5,0
Vidutinė paskolų eurais palūkanų norma (laikotarpio pabaigoje, proc.)	6,04	5,91	4,43	4,41	4,47	3,26	3,00	2,11	2,84 (liepa)	3,50	3,75	4,00

2 lentelė. Ekonomikos sektorių santykinė svarba ir augimo tempai

	Santykinė dalis (proc.)					Metinis pokytis palyginamosiomis kainomis (proc., pašalinus sezono ir darbo dienų įtaką)				
	2011 m. I pusr.	2012 m. I pusr.	2013 m. I pusr.	2014 m. I pusr.	2015 m. I pusr.	2011 m. I pusr.	2012 m. I pusr.	2013 m. I pusr.	2014 m. I pusr.	2015 m. I pusr.
Bendroji pridėtinė vertė*	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	5,9	3,8	3,3	3,3	1,5
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	2,8	2,9	2,6	2,5	2,2	5,0	7,3	1,8	3,7	-5,3
Išgaunamoji pramonė ir energetika	4,7	4,6	4,5	3,9	3,5	-3,0	-2,7	-4,6	-5,2	-0,6
Apdirbamoji pramonė	20,6	20,6	20,8	20,7	20,5	15,9	0,4	1,4	3,9	2,4
Statyba	5,0	5,3	5,3	6,4	7,0	16,3	3,2	5,0	19,7	8,7
Prekyba; viešbučiai ir restoranai; transportas	31,0	31,6	32,1	32,0	31,8	7,6	5,8	1,3	2,9	0,3
Informacija ir ryšiai	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	-5,9	6,6	-1,3	1,5	1,4
Finansinė ir draudimo veikla	2,8	2,4	2,3	2,3	2,2	8,6	-2,7	1,2	2,2	-1,8
Nekilnojamojo turto operacijos	6,4	6,4	6,3	6,3	6,2	0,6	1,1	4,1	1,4	-1,3
Profesinė, mokslinė, techninė, administravimo ir aptarnavimo veikla	5,6	5,8	5,9	5,7	5,9	-0,1	4,9	1,5	1,2	3,2
Viešasis valdymas; paslaugos socialinei sferai ir komunalinė veikla	16,0	15,6	15,2	15,3	15,6	-0,5	1,3	2,1	1,0	1,1
Meninė, pramoginė veikla; namų ūkių paslaugos	1,8	1,8	1,9	1,8	2,0	2,3	7,6	6,0	2,0	2,5

* BVP gaunamas susumavus bendrąją pridėtinę vertę bei gaminių mokesčius ir atėmus subsidijas.

3 lentelė. Eksportas pagal prekių grupes (mln. Eur), 2015 m. sausis–liepa

	Eksportas								Užsienio prekybos balansas <i>f.o.b.</i> kainomis (proc.)*	
	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m. sausis–liepa	Santykinė dalis 2015 m. sausis–liepa (proc.)	Metinis pokytis 2015 m. sausis–liepa (proc.)	2014 m. sausis–liepa	2015 m. sausis–liepa
Iš viso	15651	20151	23047	24545	24361	13056	100,0	1,0	-3,7	-3,9
Žemės ūkio ir maisto produktai	2812	3339	4240	4696	4644	2319	17,8	-10,2	9,6	8,8
Mineraliniai produktai	3688	5144	5690	5730	4340	2292	17,6	-4,0	-17,3	-17,7
Mašinos ir įrenginiai	1634	2089	2624	2922	3763	1875	14,4	-4,8	-7,0	-13,2
Chemijos pramonės produkcija	1273	1846	2038	1989	2228	1462	11,2	13,2	-8,9	-7,5
Baldai	833	1028	1236	1361	1557	930	7,1	5,9	67,7	66,2
Plastikai, kaučiukas ir jų dirbiniai	1065	1250	1386	1490	1508	826	6,3	-7,6	11,0	6,5
Tekstilė ir tekstilės dirbiniai	934	1063	1088	1228	1317	692	5,3	-4,8	9,9	4,4
Mediena, popierius ir jų dirbiniai	840	1036	1101	1210	1275	737	5,6	-0,2	15,8	15,2
Transporto priemonės	1215	1546	1490	1518	1247	528	4,0	-26,6	-17,5	-33,2
Metalai ir jų dirbiniai	701	946	1059	1117	1149	679	5,2	1,1	-8,9	-10,5
Kitos prekės	654	863	1094	1283	1333	716	5,5	906,6	-82,6	-4,4

*Atitinkamos prekių grupės apyvartos dalis; importo vertė perskaiciuota *f.o.b.* kainomis.

4 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos partneriai 2015 m. sausis–liepa

	Eksportas			Importas			Užsienio prekybos balansas <i>f.o.b.</i> kainomis (proc.)*	
	Mln. Eur	Santykinė dalis (proc.)	Metinis pokytis (proc.)	Mln. Eur	Santykinė dalis (proc.)	Metinis pokytis (proc.)	2014 m. sausis–liepa	2015 m. sausis–liepa
Iš viso	13055,9	100,0	-4,1	14870,9	100,0	1,5	-1,1	-3,9
Europos Sąjunga	8183,1	62,7	7,1	9762,4	65,6	1,8	-8,9	-6,3
NVS	2789,4	21,4	-28,8	3404,5	22,9	-10,3	4,1	-7,4
Kitos šalys	2083,5	16,0	0,4	1704,1	11,5	34,9	26,7	12,5
Rusija	1769,2	13,6	-39,0	3031,0	17,7	-13,4	0,4	-17,0
Latvija	1311,7	10,0	4,2	1002,8	7,1	6,0	13,8	13,0
Lenkija	1260,0	9,7	10,7	1409,5	10,1	6,2	-8,1	-6,0
Vokietija	1064,4	8,2	3,4	1567,3	11,4	8,3	-18,2	-20,5
Estija	709,9	5,4	16,6	396,6	2,7	1,7	23,5	29,9
Baltarusija	636,8	4,9	3,7	478,9	3,7	14,8	14,9	9,9
Jungtinė Karalystė	611,7	4,7	6,1	632,1	2,8	-34,5	-2,0	21,7
JAV	576,4	4,4	8,0	190,1	1,6	22,7	49,4	44,5
Nyderlandai	567,9	4,3	-5,0	803,5	5,1	-5,1	-12,1	-12,1
Švedija	520,9	4,0	9,7	464,8	3,8	22,3	3,6	-1,8
Prancūzija	377,2	2,9	14,2	404,3	2,8	1,4	-7,5	-1,6
Danija	370,0	2,8	10,9	242,9	1,8	7,7	18,2	19,6
Norvegija	344,4	2,6	12,0	54,5	1,2	220,1	71,2	35,0
Ukraina	287,9	2,2	-25,6	145,1	0,7	-24,0	47,5	46,7
Italija	266,1	2,0	1,1	709,5	4,5	-5,8	-43,8	-40,9
Kazachstanas	226,0	1,7	3,6	262,9	1,4	-20,2	-6,7	6,3
Suomija	208,4	1,6	12,3	321,2	2,2	0,0	-24,3	-18,8
Belgija	203,7	1,6	-6,9	544,1	3,0	-17,6	-40,5	-35,3
Ispanija	156,5	1,2	51,9	290,5	2,0	-0,1	-45,6	-27,6
Čekija	134,2	1,0	2,5	241,9	1,6	-1,0	-27,4	-25,8
Turkija	103,2	0,8	19,2	74,0	0,6	10,9	10,4	13,9
Kanada	101,0	0,8	-21,7	12,2	0,1	-11,3	83,5	81,5
Vengrija	80,5	0,6	4,8	105,4	0,7	3,4	-13,2	-12,5
Uzbekistanas	64,6	0,5	31,3	4,5	0,0	-40,3	83,9	92,4
Kinija	59,4	0,5	2,2	364,3	2,8	13,6	-71,3	-73,8
Singapūras	56,7	0,4	940,2	1,8	0,0	11,9	52,0	93,4
Šveicarija	56,4	0,4	9,3	48,4	0,3	-16,6	5,8	19,1
Airija	53,5	0,4	52,4	35,0	0,4	54,4	2,8	2,1
Portugalija	51,9	0,4	10,8	28,5	0,2	-16,3	26,7	39,2
Slovakija	48,6	0,4	-0,2	80,8	0,6	8,2	-22,4	-26,2
Austrija	47,6	0,4	-2,4	126,2	1,5	80,2	-42,2	-63,9
Saudo Arabija	43,3	0,3	67,5	4,6	0,0	-17,8	71,2	84,8

* Užsienio prekybos su atitinkama šalimi apyvartos dalis; importo vertė perskaičiuota *f.o.b.* kainomis.

** Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldova, Rusija, Tadžikistanas, Turkmėnistanas, Uzbekistanas.

Skelbiant, dauginant ar platinant bet kokią šios apžvalgos informaciją, nuoroda į SEB banką būtina.
© SEB bankas, 2015

Tiražas 550 egz.
Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, LT-76291 Šiauliai